

รวมผลการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินและคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. โดยวิธีการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบ Zoom meeting ของภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ผ่านระบบกลางทางกฎหมาย (www.law.go.th) และผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (www.alro.go.th)

สรุปรวมการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินและคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ.

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
๑. ทานเห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินและคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการของร่างพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจาก ๑. เป็นการแก้ไขปัญหาการกระจายการถือครองที่ดินให้กับผู้ไม่มีที่ดินทำกิน และแก้ไขปัญหาการโอนหรือตกทอดแก่ทายาทของเกษตรกร อีกทั้งยังทำให้การประกอบกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับเกษตรกรรม หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจหรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปยิ่งขึ้น โดยยังคงคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมด้วย ซึ่งจะเป็นการยกระดับในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้มีความมั่นคงและมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และทำให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินได้เต็มศักยภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒. มีความจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้น	
	๓. ควรเร่งดำเนินการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินโดยเร็ว เพื่อยกระดับและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศอย่างเร่งด่วน เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเป็นไปเพื่อประโยชน์ของเกษตรกรหรือประชาชนเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างแท้จริง และเท่าเทียมมิใช่เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อนายทุน	
	ระยะเวลาและขั้นตอนการดำเนินการตราเป็นพระราชบัญญัติ ๔. หลังการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัตินี้แล้ว ขั้นตอนการดำเนินการและระยะเวลาการใช้บังคับเป็นอย่างไร	๔. ภายหลังการรับฟังความคิดเห็นแล้ว จะดำเนินการจัดทำผลการวิเคราะห์ความจำเป็นในการจัดทำร่างกฎหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่ามีความคุ้มค่าในการปรับปรุงกฎหมายหรือไม่ รวมทั้งต้องเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็น ว่ามีการนำความคิดเห็นมาปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายหรือไม่ อย่างไร และนำร่างพระราชบัญญัติเสนอคณะรัฐมนตรี ส่งให้สำนักงาน

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา ก่อนเสนอ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณา ก่อนเสนอพลเกล้า เพื่อตราเป็นกฎหมายใช้บังคับต่อไป
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๖ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๕ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
๒. ท่านเห็นด้วยกับการกำหนดให้ ส.ป.ก. มีหน้าที่ เพิ่มเติมในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมโดยร่วมกับ สำนักงานจัดรูปที่ดินในการจัดระบบน้ำเพื่อ เกษตรกรรมและจัดรูปที่ดิน รวมทั้งประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของ เกษตรกรอันเนื่องมาจากการประกอบเกษตรกรรม และกิจการเกี่ยวเนื่องกับการประกอบเกษตรกรรม ภายในเขตจัดรูปที่ดินและเขตคุ้มครองพื้นที่ เกษตรกรรม หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ๑. ประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่จำนวนที่ดินมีเท่าเดิม ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการจัดสรรที่ดิน จึงจำเป็นต้อง มีการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมให้เป็นพื้นที่การผลิต อาหารของโลกให้เพียงพอต่อความต้องการของ ประชากรที่เพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	การจัดระบบน้ำโดยร่วมกับสำนักงานจัดรูปที่ดิน ๒. เกษตรกรจะได้มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ โดยควรมีการดำเนินการขุดสระหรือเจาะน้ำบาดาล ทั้งนี้ หากไม่มีการพัฒนาระบบน้ำจะทำให้เกษตรกรไม่มีปัจจัยในการทำเกษตรกรรม ส่งผลให้เกษตรกรซึ่งทำเกษตรกรรมไม่ได้ นำที่ดินไปขายให้แก่นายทุน	
	๓. เห็นควรกำหนดให้ ส.ป.ก. เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะหรือสาธารณูปโภคที่จำเป็นให้แก่เกษตรกร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากที่ผ่านมาเกษตรกรบางพื้นที่ประสงค์จะขอให้มีการจัดสร้างแหล่งกักเก็บน้ำหรือแผง solar cell แต่กลับต้องดำเนินการยื่นเรื่องดังกล่าวไปยังหลายหน่วยงานจนกว่าจะได้ดำเนินการก็ทำให้เกิดความล่าช้า	๓. โดยที่การบริหารราชการแผ่นดินของประเทศในปัจจุบันยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารราชการให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะดำเนินการภายใต้บังคับหลักเกณฑ์ของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กำหนดให้ราชการส่วนกลางถ่ายโอนภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการในเขตพื้นที่ของตน ดังนั้น การจัดทำบริการสาธารณะหรือสาธารณูปโภคในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจึงเป็นภารกิจที่ ส.ป.ก. ถูกกำหนดให้โอนไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าว การที่ร่างพระราชบัญญัตินี้จะกำหนดให้ ส.ป.ก. เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ไม่สอดคล้องกับกฎหมาย

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		ว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงไม่อาจกระทำได้อะไรก็ดี ในกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดไม่มีศักยภาพด้านงบประมาณที่จะจัดบริการสาธารณะหรือสาธารณูปโภคที่จำเป็นให้แก่เกษตรกรได้ก็เป็นกรณีที่สามารขอรับความช่วยเหลือจากเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินและคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมได้ตามวัตถุประสงค์ของการใช้จ่ายเงินกองทุนที่กำหนดในร่างมาตรา ๒๓ (๑) ที่ให้นำมาใช้ในการจัดทำระบบสาธารณูปโภคที่ตั้งอยู่ในและนอกเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อประโยชน์แก่เกษตรกรหรืออำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรที่ประกอบเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
	การแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกร ๔. เห็นด้วยกับการรองรับให้น้ำที่ดิน ส.ป.ก. ไปเป็นหลักประกันกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เดือดร้อนทางการเงิน	
	๕. การนำที่ดิน ส.ป.ก. ไปเป็นหลักประกันแก่สถาบันการเงินได้ อาจยังเปิดช่องให้มีการซื้อขายที่ดินของรัฐและนำที่ดิน ส.ป.ก. ไปเป็นหลักประกันกู้เงินกับสถาบันการเงิน	๕. การเพิ่มกลไกให้น้ำที่ดิน ส.ป.ก. ไปเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรอย่างไรก็ดี เพื่อป้องกันปัญหาการซื้อขายที่ดิน ส.ป.ก.

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		แล้วนำไปเป็นหลักประกันกับสถาบันการเงิน ได้กำหนดเป็นเงื่อนไขเพิ่มเติมไว้ในร่างมาตรา ๕๐ แล้ว
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วยระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๔ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๔ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้ การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ๖. เป้าหมายและการดำเนินการมีกรอบแนวคิดที่กว้าง	๖. การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมตามร่างพระราชบัญญัตินี้ได้จำกัดขอบเขตในการคุ้มครองพื้นที่เพื่อเกษตรกรรมให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นโดยมุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่ที่เหมาะสมในการประกอบเกษตรกรรม โดยการจัดระบบน้ำและจัดรูปที่ดินให้เหมาะสมในการทำเกษตรกรรมตลอดจนส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพในการประกอบเกษตรกรรม และคุ้มครองให้พื้นที่ดังกล่าวยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมตามศักยภาพของพื้นที่ที่ได้มีการส่งเสริมและคุ้มครองไว้
	การจัดระบบน้ำโดยร่วมกับสำนักงานจัดรูปที่ดิน ๗. ปัจจุบันการจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรได้สำเร็จตามนโยบายแล้วหรือไม่ จึงมีการดำเนินการในส่วนอื่นนอกเหนือจากการดำเนินการดังกล่าว	๗. ส.ป.ก. ได้ดำเนินการจัดทำโครงการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ที่ได้รับมอบมาแล้วร้อยละ ๗๗ ของที่ดินที่ได้รับมาในร่างพระราชบัญญัตินี้จึงเน้นกระบวนการในการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		มีการจัดไปแล้วเกิดประโยชน์สูงสุดสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่กับการส่งเสริมและคุ้มครองพื้นที่ที่เหมาะสมในการประกอบเกษตรกรรม
	๘. ไม่ควรกำหนดให้ ส.ป.ก.ทำงานร่วมกับสำนักงานจัดรูปที่ดิน ในการจัดระบบน้ำและการจัดรูปที่ดิน เนื่องจากอาจเกิดความไม่คล่องตัวในการทำงาน ควรกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ ส.ป.ก. สามารถดำเนินการจัดรูปที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้ชัดเจน	๘. การจัดระบบน้ำและจัดรูปที่ดินต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ การกำหนดให้ ส.ป.ก. ทำงานร่วมกับสำนักงานจัดรูปที่ดินซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจะทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่กำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการดำเนินการไว้อย่างเป็นระบบแล้ว
	การแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร ๙. หน้าที่และอำนาจในการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร อาจซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น	๙. การเพิ่มหน้าที่และอำนาจในการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรนั้น จำกัดเฉพาะการดำเนินการของ ส.ป.ก. ในเขตปฏิรูปที่ดินและเขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมเท่านั้น เพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อนกับภารกิจของหน่วยงานอื่น

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
๓. ทานเห็นด้วยกับการกำหนดกระบวนการได้มาซึ่งที่ดินเพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดิน โดยแยกเป็นที่ดินของรัฐ และการจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินของเอกชน ตามที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้ หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว โดยมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ๑. ต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการได้มาซึ่งที่ดินให้ชัดเจน	๑. โดยที่กระบวนการในการได้มาซึ่งที่ดินของรัฐและเอกชนแตกต่างกันเฉพาะการกำหนดแนวเขตปฏิรูปที่ดินและกระบวนการในการตรวจสอบการถือครองที่ดิน แต่หลังจากที่มีการกำหนดแนวเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว กระบวนการในการจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินของเจ้าของที่ดินที่ถือครองที่ดินเกินสิทธิ การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดที่ดินใช้หลักการเหมือนกัน จึงไม่จำเป็นต้องแยกหมวด โดยในร่างได้แยกมาตราในกระบวนการได้มาซึ่งที่ดินของรัฐและเอกชนที่แตกต่างไว้เป็นคนละมาตราด้วยแล้ว
	๒. ควรแยกหมวดให้ชัดเจน เพราะนอกจากรูปแบบการจัดที่ดินจะต่างกันแล้ว ยังมีความแตกต่างกันในแง่อื่น ๆ อีก	๒ เนื่องจากทั้งกรณีการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาเพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินของรัฐและการออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินกรณีที่ดินประเภทอื่น ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการให้ได้มาซึ่งที่ดินเพื่อใช้ในการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน ภายหลังจากที่ได้มาแล้วกลไกที่ต้องดำเนินการยังคงใช้บทบัญญัติเช่นเดียวกัน และมีความต่อเนื่องกัน จึงเป็นกรณีที่ไม่ได้ดำเนินการแยกเป็นคนละหมวด

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	การได้มาซึ่งที่ดินของรัฐ ๓. การประกาศเขตปฏิรูปที่ดินทั้งอำเภอ และมีการดำเนินการเพียงบางส่วน ต่อมา มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติในภายหลัง จึงทำให้เกิดการทับซ้อนกันระหว่างเขตปฏิรูปที่ดินที่ ส.ป.ก. ยังไม่ได้เข้าดำเนินการกับเขตอุทยานแห่งชาติ กรณีเช่นนี้ ในบริเวณที่ทับซ้อน ส.ป.ก. สามารถจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรได้หรือไม่	๓. การประกาศเขตปฏิรูปที่ดินทั้งอำเภอจะมีผลเป็นการเพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติเฉพาะแนวเขตที่ ส.ป.ก. เข้าดำเนินการเท่านั้น หากมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนกับแนวเขตที่ ส.ป.ก. ยังไม่ได้เข้าไปดำเนินการ พื้นที่ที่ทับซ้อนดังกล่าวย่อมเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ส.ป.ก. จึงไม่สามารถนำที่ดินในบริเวณที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติมาจัดสรรให้กับเกษตรกรได้ โดยร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดว่าในการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติเมื่อพระราชกฤษฎีกามีผลใช้บังคับ โดยการตราพระราชกฤษฎีกา จะต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อแก้ไขปัญหาการทับซ้อนของพื้นที่ระหว่างหน่วยงาน นอกจากนี้ ส.ป.ก. ได้ชี้แจงว่าได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการสำรวจพื้นที่ที่ทับซ้อนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบได้รับประโยชน์มากที่สุด
	๔. การตราพระราชกฤษฎีกาในแต่ละพื้นที่ ควรมีการประสานหรือมีการรับฟังความคิดเห็นกับประชาชนในพื้นที่ ก่อน เพื่อให้การตราพระราชกฤษฎีกา	๔. ในกรณีที่ยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ดังกล่าวจะมีสถานภาพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งหากจะมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สามารถ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ครอบคลุมพื้นที่ที่มีการดำเนินการ หรือหากมีการสำรวจแล้ว ควรจัดที่ดินให้เกษตรกรในพื้นที่ที่ดำเนินการไปแล้วด้วย	ขออนุญาตตามที่พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติฯ กำหนดไว้เพื่อที่รองรับให้ประชาชนขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ แต่ในกรณีที่มีการดำเนินการสำรวจทราบเท่าที่ยังไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกาจะยังไม่ได้รับการจัดที่ดิน เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก. จะต้องทำความเข้าใจกับกรมป่าไม้เกี่ยวกับแนวเขตซึ่งอาจทำให้พื้นที่ถูกกันออกไปบางส่วน และแปลงที่ดินที่เข้าดำเนินการไปแล้วอยู่นอกเขตปฏิรูปที่ดิน แนวทางการแก้ไขจะต้องไปตราพระราชกฤษฎีกาฉบับใหม่เพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงแนวเขต แต่ในขณะนี้เนื่องจาก ส.ป.ก. เร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาคกรณีที่มีการตราพระราชกฤษฎีกาครอบคลุมทั้งอำเภอ จึงอาจจะยังไม่มีแนวทางดำเนินการในเรื่องดังกล่าว สำหรับในประเด็นการรับฟังความคิดเห็น โดยที่เป็นที่ดินของรัฐซึ่งไม่มีประชาชนครอบครองเพื่อนำไปให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการจึงไม่มีการกำหนดขั้นตอนการรับฟังความคิดเห็น แต่ในกฎหมายบางฉบับก็มีกลไกดังกล่าว เช่น กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติในการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอุทยานแห่งชาติก็จะมีรับฟังความคิดเห็นอย่างไรก็ดี หากจะกำหนดขั้นตอนการรับฟังความเห็นในการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาให้รอบคอบเพราะหากกำหนดไว้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		ในกฎหมายก็จะเป็นการเพิ่มขึ้นตอนทำให้ระยะเวลาในการตราพระราชกฤษฎีกามากขึ้น และไม่ยืดหยุ่น ซึ่งในการดำเนินการของ ส.ป.ก. ก่อนที่จะมีการตราพระราชกฤษฎีกาจะต้องมีการสำรวจเพื่อกำหนดแนวเขตอยู่แล้ว ก็จะทำให้เกิดความคล่องตัวมากกว่า ประกอบกับที่ผ่านมาในการจัดทำแผนที่ใช้เจ้าหน้าที่ในการสำรวจซึ่งอาจมีข้อผิดพลาดได้ แต่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีดาวเทียมก็น่าจะสามารถดำเนินการให้เกิดความแม่นยำ และลดความคลาดเคลื่อนให้น้อยลงได้
	การจัดซื้อที่ดินเอกชน ๕. การได้มาซึ่งที่ดินของรัฐเห็นด้วยกับแนวทางการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ส่วนการได้มาซึ่งที่ดินของเอกชนด้วยการซื้อ ควรมีการกำหนดมาตรการในการซื้อเนื่องจากส่วนใหญ่ที่ดินที่ขายให้แก่ ส.ป.ก. จะมีพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการประกอบเกษตรกรรม เป็นข้อสังเกตว่าจะกำหนดอย่างไรให้รัดกุม เช่น จะต้องพิจารณาที่ดินที่ซื้อว่ามีราคาที่เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	๕. กรณีที่จะซื้อที่ดินบริเวณใดจะต้องมีการสำรวจแล้วว่าเหมาะสมที่จะนำมาปฏิรูปที่ดิน ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องทำการเกษตรทั้งแปลง เนื่องจากเขตปฏิรูปที่ดินอาจมีกิจกรรมอื่นได้เพียงแต่เน้นเรื่องเกษตรกรรมเป็นหลัก พื้นที่อื่นที่ไม่เหมาะสมก็สามารถนำไปจัดที่ดินเพื่อดำเนินกิจกรรมอื่น ส่วนวิธีการจัดซื้อที่ดินเอกชนได้กำหนดให้อำนาจคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมออกหลักเกณฑ์กำหนดกรอบหรือแนวทางดำเนินการพิจารณาให้เหมาะสมตามร่างมาตรา ๓๓

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๖. ควรกำหนดให้ ส.ป.ก. สามารถจัดซื้อที่ดินจากสถาบันการเงิน เข้าร่วมประมูลที่ดินจากกรมบังคับคดี หรือเช่าที่ดินที่เหมาะสมทางการเกษตรจากเจ้าของที่ดินหรือหน่วยงานรัฐอื่น เพื่อนำมาจัดให้เกษตรกร	๖. รับข้อสังเกตมาพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๓๖
	๗. การจัดซื้อที่ดินควรทำได้โดยง่าย ไม่ต้องมีขั้นตอนของการออกกฎกระทรวง เพื่อจูงใจต่อการเสนอขายมากกว่า หรือหากพื้นที่ใดเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม เช่น อยู่ในผังเมืองสำหรับการเกษตร ก็สามารถซื้อได้เลย และให้ถือว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรม	๗. การกำหนดให้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดแนวเขตเพื่อให้ได้ที่ดินแปลงใหญ่และเหมาะสมในการประกอบเกษตรกรรม และจะทำให้การบริหารจัดการและการคุ้มครองพื้นที่มีประสิทธิภาพ มากกว่าการให้ ส.ป.ก. จัดซื้อที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยและกระจายกระจาย ซึ่งยากในการจัดระบบน้ำ ระบบสาธารณูปโภคหรือสาธารณูปการเพื่อส่งเสริมการประกอบเกษตรกรรม นอกจากนั้น การกำหนดให้ต้องตรากฎกระทรวงเพื่อเป็นฐานในการขอรับจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการจัดซื้อที่ดินซึ่งต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการ
	๘. ในการกำหนดราคาที่ดินที่จะจัดซื้อ ควรพิจารณาราคาซื้อขายในท้องถิ่นหรือราคาตลาดที่ดินด้วย เพื่อความเป็นธรรมของเจ้าของที่ดินและ ส.ป.ก. เอง	๘. กำหนดหลักการไว้ในร่างมาตรา ๓๓ แล้ว
	๙. ควรกำหนดแนวทางการเวนคืนให้มีผลในทางปฏิบัติได้เป็นรูปธรรม และควรขยายออกไปถึงพื้นที่อื่น ๆ	๙. โดยที่ได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนและการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นกฎหมายกลาง

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	นอกเขตปฏิรูปที่ดินด้วย ทั้งนี้ จะได้เป็นการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม	ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม และกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการเวนคืนที่ดินตามกฎหมายไว้โดยละเอียดแล้ว ในร่างพระราชบัญญัตินี้ จึงกำหนดให้การเวนคืนที่ดินเอกชนเพื่อนำมาปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวตามร่างมาตรา ๓๓ และให้ใช้บังคับกับพื้นที่ รอบแนวเขตปฏิรูปที่ดินตามร่างมาตรา ๓๗ และเขตพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรมตามร่างมาตรา ๕๖ ด้วยแล้ว
	ร่างมาตรา ๓๗ การซื้อที่ดินเฉพาะแปลงที่ติดกับที่ดินของเอกชน ๑๐. ตามร่างมาตรา ๓๗ ที่ว่า ในกรณีที่เจ้าของที่ดินแปลงที่อยู่ติดกับแนวเขตปฏิรูปที่ดินประสงค์จะขายหรือแลกเปลี่ยนที่ดิน ให้ ส.ป.ก. โดยความเห็นชอบคณะกรรมการมีอำนาจจัดซื้อหรือแลกเปลี่ยนที่ดินเพื่อนำมาใช้ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ และให้ ส.ป.ก. มีอำนาจนำที่ดินนั้นไปจัดให้กับเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรได้เสมือนว่าเป็นที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเหตุใดจึงจำกัดเฉพาะแปลงที่อยู่ติดกับแนวเขตปฏิรูปที่ดิน ควรเปิดกว้างให้จัดหาที่ดินที่ใดก็ได้ หากเจ้าของที่ดินสมัครใจขายจะทำให้ได้ที่ดินมากขึ้นเหมาะสมกว่าหรือไม่	๑๐. การกำหนดให้ซื้อที่ดินแปลงใดก็ได้ จะทำให้ได้ที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยและกระจายกระจาย ทำให้การพัฒนาส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่มีประสิทธิภาพ การยกเว้นพระราชบัญญัตินี้จึงส่งเสริมการได้มาซึ่งที่ดินที่อยู่ติดกับแนวเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อจัดซื้อที่ดินอยู่ติดกับแนวเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว ที่ดินนั้นก็เป็นที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน หากมีการจัดซื้อที่ดินที่อยู่ติดกับแนวเขตออกไปอีก ก็จะทำให้แนวเขตปฏิรูปที่ดินขยายออกไปได้เรื่อย ๆ ซึ่งจะช่วยให้ที่ดินที่จะนำมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินไม่กระจุกกระจายเป็นที่แปลงเล็กแปลงน้อยและสามารถบริหารจัดการได้ง่าย โดยเฉพาะการจัดทำระบบน้ำหรือการจัดระบบสาธารณูปโภค

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๑๑. ควรกำหนดให้สามารถแลกเปลี่ยนที่ดินข้ามเขตท้องที่การปกครองก็ได้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนที่ดินที่มีสภาพเหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของร่างพระราชบัญญัตินี้ได้อย่างกว้างขวางขึ้น	๑๑. กรณีที่ร่างมาตรา ๓๗ จำกัดให้การแลกเปลี่ยนที่ดินจะต้องเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากต้องการให้มีการจัดที่ดินให้ใช้ประโยชน์เป็นแปลงใหญ่ และในประเด็นนี้ได้กำหนดหลักการไว้ในร่างมาตรา ๓๗ ด้วยแล้ว
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วยระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๓ โดยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ ๑๒. ไม่ควรให้อำนาจรัฐเวนคืนที่ดินรอบแปลงที่ดินส.ป.ก. หากเกษตรกรไม่ต้องการขายที่ดินนั้น และกรณี queเอกชนได้ครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องและเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วไม่ควรเวนคืนที่ดินดังกล่าว หากเป็นที่ดินที่ใช้ประโยชน์หรือใช้ในการประกอบอาชีพ	๑๒. การเวนคืนกำหนดไว้เท่าที่จำเป็นกล่าวคือเป็นที่ดินที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินและเขตพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรมที่เจ้าของไม่ได้ใช้ ประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง และไม่กระทบกับเจ้าของที่ดินที่ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อการอื่นก่อนที่พื้นที่ดังกล่าวได้ถูกกำหนดเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรม
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๓ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้ ๑๓. ควรกำหนดให้ซื้อที่ดินเพื่อนำมาจัดให้เกษตรกรผู้ไร้ที่ดินทำกินนอกเขตปฏิรูปที่ดิน รวมถึงกรณีที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยด้วย โดยกำหนดให้มีการพัฒนาหรือบูรณาการกับทุกภาคส่วน	๑๓. โดยที่ในเขตปฏิรูปที่ดินจะมีการจัดทำแผนงานจัดทำโครงการที่รัฐจะต้องเข้าไปดำเนินการสร้างระบบสาธารณูปโภคและจัดระบบน้ำเพื่อประโยชน์ในการประกอบเกษตรกรรม รวมถึงการอนุญาตให้ดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วย

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		จึงเป็นกรณีที่ต้องมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน ให้เจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการได้ แนวทางการดำเนินการตามข้อสังเกตอาจไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การใช้บังคับกฎหมาย จึงมิได้นำมากำหนดเป็นหลักการไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้
	๑๔. กรณีเอกชนได้ครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องและเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ไม่ควรเวนคืนที่ดินดังกล่าว หากเป็นที่ดินที่ใช้ประโยชน์หรือใช้ในการประกอบอาชีพ	๑๔. การที่จะเวนคืนตามร่างพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นกรณีเจ้าของที่ดินถือครองที่ดินเกินขนาดที่กฎหมายกำหนดโดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และ ส.ป.ก. เห็นว่าสมควรแก่การนำที่ดินมาใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบเกษตรกรรม
๔. ท่านเห็นด้วยกับการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้ หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว เนื่องจาก ๑. จะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตรงตามสภาพความเหมาะสมของที่ดิน และสอดคล้องกับสภาพของสังคมหรือชุมชนตามความเป็นจริง อีกทั้งเป็นการส่งเสริมรายได้ของเกษตรกรและยังเป็นการรองรับการขยายตัวของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย	
	๒. การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของเกษตรกร	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ในยุคสมัยใหม่ทั้งยังเป็นกลไกที่จะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องที่และศักยภาพของที่ดินดังกล่าวด้วย	
	๓. แนวทางการจำแนกเขตจะต้องมีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นและมีการพิจารณาการจำแนกเขตให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายเกี่ยวกับผังเมือง และควรมีการกำหนดบทเฉพาะกาลให้พื้นที่การใช้ประโยชน์เดิมมีผลต่อไปเพื่อป้องกันความไม่ชัดเจน	๓. กำหนดหลักการไว้แล้วในร่างมาตรา ๔๒ ร่างมาตรา ๔๓ ร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒
	๔. ควรกำหนดให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินของแต่ละพื้นที่	๔. กำหนดหลักการดังกล่าวไว้แล้วในร่างมาตรา ๔๒
	๕. หากเกษตรกรไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินตามการจัดโซนนิ่งจะมีความผิดหรือไม่	๕. กรณีที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกเขตไว้ จะมีการใช้มาตรการทางปกครองแก่บุคคลดังกล่าว เช่น สั่งให้แก้ไขให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด หากไม่แก้ไข จะถูกปรับรายวัน วันละไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท และอาจถูกเพิกถอนสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน และกรณีที่ถูกเพิกถอนสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว แต่ยังคงใช้ประโยชน์ที่ดินต่อไป ก็จะมีความผิดฐานบุกรุกที่ดิน ซึ่ง ส.ป.ก. สามารถดำเนินคดีความผิดฐานบุกรุกตามประมวลกฎหมายที่ดินได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๖. หลักการโซนนิ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจะเหมือนกันทั้งประเทศหรือไม่	๖. อาจกำหนดให้แตกต่างกันได้ตามสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตของชุมชน และศักยภาพของพื้นที่ซึ่งบัญญัติไว้ในร่างมาตรา ๔๒
	๗. ควรตรวจสอบสิ่งปลูกสร้าง กิจการ ที่พัก และรีสอร์ทที่มีการปลูกสร้างขึ้นในพื้นที่ของ ส.ป.ก.	๗. มีกำหนดไว้แล้วในหมวด ๖ มาตราการทางปกครอง ร่างมาตรา ๕๘ ร่างมาตรา ๕๙ ร่างมาตรา ๖๐ ร่างมาตรา ๖๑ และร่างมาตรา ๗๒
	ร่างมาตรา ๔๒ (๑) เขตพื้นที่เกษตรกรรมและกิจการที่เกี่ยวข้อง ๘. ร่างมาตรา ๔๒ ที่กำหนดหลักเกณฑ์การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินว่า ใน (๑) เขตพื้นที่เกษตรกรรมให้ใช้เพื่อประกอบเกษตรกรรม และกิจการเกี่ยวเนื่องที่ไม่ใช่อุตสาหกรรมการเกษตร ควรมีการยกตัวอย่างหรือให้ความหมายของถ้อยคำว่า “กิจการเกี่ยวเนื่องที่ไม่ใช่อุตสาหกรรมการเกษตร”	๘. มีการกำหนดให้รัฐมนตรีประกาศกำหนดลักษณะของอุตสาหกรรมการเกษตรไว้แล้วในบทนิยาม “กิจการเกี่ยวเนื่อง”
	๙. ขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเป็นที่พักจะสามารถดำเนินการได้จำนวนกี่หลัง หรือมีแนวทางในการพิจารณาอย่างไร	๙. กรณีการสร้างที่พักเพื่อเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมก็ต้องทำการเกษตรเป็นหลัก ส่วนที่ให้บริการที่พักเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพิ่มเติม และจะต้องได้รับการตรวจสอบจาก ส.ป.ก. ด้วย เพื่อมิให้กระทบกับการประกอบเกษตรกรรมในพื้นที่

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		ต้องดำเนินการ ซึ่งจะกำหนดหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายลำดับรอง
	ร่างมาตรา ๔๒ (๓) เขตพื้นที่ชุมชน ๑๐. การจัดโซนนิ่งควรพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีความเจริญ เช่น พื้นที่ชุมชนควรมีธนาคารพาณิชย์หรือห้างขนาดเล็กได้หากเป็นบริเวณใกล้ถนนใหญ่	๑๐. แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในร่างพระราชบัญญัติฯ สอดคล้องกับข้อเสนอเพื่อให้พื้นที่ที่เป็นชุมชนมีหน่วยงานและพื้นที่เชิงพาณิชย์ อันจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่
	๑๑. ในเขตพื้นที่ชุมชนหรือชุมชนเมือง ควรให้ผู้อยู่อาศัยประกอบธุรกิจได้ตามความเป็นอยู่ของสภาพพื้นที่นั้น	๑๑. ในเขตพื้นที่ชุมชน ผู้อยู่อาศัยสามารถประกอบกิจการเชิงพาณิชย์และธุรกิจบริการอย่างอื่นได้ รวมทั้งได้เพิ่มเขตพื้นที่ประกอบกิจการเพื่อรองรับการประกอบกิจการท่องเที่ยวหรือกิจการอื่นตามศักยภาพของพื้นที่ด้วยแล้วตามร่างมาตรา ๔๒
	๑๒. ที่ดินซึ่งเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมบางท้องที่โดยเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น สภาพพื้นที่ที่มีความสวยงามย่อมมีอยู่กระจัดกระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่อาจมิได้เป็นพื้นที่อยู่ในแหล่งชุมชน กรณีจึงเห็นว่าการกำหนดจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินตามร่างมาตรา ๔๒ (๓) ที่กำหนดการใช้ประโยชน์เพื่ออยู่อาศัย การศึกษา การสาธารณสุข ปุโศค	๑๒. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงในร่างมาตรา ๔๒

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	และสาธารณูปการ การสาธารณสุข พาณิชยกรรม การบริการ การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในด้านเศรษฐกิจ และสังคมจะต้องอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน นั้น อาจเป็น ข้อจำกัดในการนำที่ดินที่อยู่นอกเขตชุมชนมาใช้ สำหรับการดำเนินกิจการดังกล่าว จึงเห็นควรกำหนด เพิ่มการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม กับการดำเนินกิจการที่ต้องขึ้นอยู่กัลักษณะพิเศษของ สภาพพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยว ด้วย	
	๑๓. ที่ดินที่ ส.ป.ก. ได้รับมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน มีความหลากหลายในการใช้ประโยชน์ และบางพื้นที่ มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว ทำให้เกษตรกรสามารถ ประกอบกิจการต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้มีรายได้มากกว่า การทำเกษตรหลายเท่า เช่น การทำที่พัก ร้านอาหาร แต่ร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้ให้สามารถทำกิจการนั้น ได้ในพื้นที่ชุมชน แต่ในความเป็นจริงหลายพื้นที่ที่มี ศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน ทำให้ร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่สามารถแก้ปัญหาการใช้ ประโยชน์ที่ดินได้ตรงจุด จึงเห็นควรแบ่งโซนพื้นที่ เพิ่มอีกหนึ่งโซน คือ โซนพื้นที่พิเศษ ที่เหมาะสมกับ การประกอบกิจการอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ นอกจากนั้น ควรเพิ่มประเภทของการใช้ประโยชน์	๑๓. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๒ แล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ที่ดินให้มากขึ้น เช่น หากเกษตรกรต้องการทำรีสอร์ทก็ควรเปิดโอกาสให้ทำได้ เพราะนอกจากสร้างรายได้ที่ดีให้กับเกษตรกรแล้ว ยังสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่อีกมาก ทั้งนี้ กฎหมายไม่ควรจำกัดสิทธิของเกษตรกรมากเกินไป ควรเปิดโอกาสในการทำมาหากินที่หลากหลายตามสภาวะของสังคมและเศรษฐกิจ	
	๑๔. ควรกำหนดให้มีการซื้อขายที่ดินในเขตที่อยู่อาศัยได้	๑๔. กรณีที่ดินที่ ส.ป.ก. มาจากที่ดินของรัฐหรือเป็นที่ดินที่มีให้โอนสิทธิในที่ดินไม่ว่าจะอยู่ในเขตพื้นที่ใด จะต้องดำเนินการโดยจัดให้เช่าหรือเช่าทำประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๖ เท่านั้น หากกำหนดให้ซื้อขายที่ดินในเขตที่อยู่อาศัยได้จะทำให้ที่ดินถูกเปลี่ยนมือในที่สุด
	๑๕. เขตพื้นที่ชุมชน ให้ใช้เพื่อการอยู่อาศัย การศึกษา การสาธารณสุขและสาธารณูปการ การสาธารณสุข พานิชยกรรม การบริการ การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ควรมีการยกตัวอย่างหรือให้ความหมายของถ้อยคำว่า “การสาธารณสุขและสาธารณูปการ” เพื่อให้เกิดความชัดเจนและไม่เกิดปัญหาในการตีความถ้อยคำดังกล่าวในภายหลัง	๑๕. การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอยู่ในความหมายทั่วไป ซึ่งจะหมายความถึง บริการสาธารณะที่รัฐจัดให้มีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน หรือดำเนินการให้บริการโดยองค์กรของรัฐในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นบริการสาธารณะ และโดยที่ประเภทของกิจการดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์และลักษณะของพื้นที่ การกำหนดความหมายไว้อย่างชัดเจนจะทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินการ ตามร่างพระราชบัญญัตินี้จึงมิได้กำหนดไว้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๑๖. ที่ดินพระราชทานที่ ส.ป.ก. ได้มามากมีชุมชนหรือประชาชนอาศัยอยู่ในที่ดินแล้ว ควรจัดให้เขาเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยได้ เนื่องจากราษฎรได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก	๑๖. ร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดที่ดินให้มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ ส.ป.ก. ได้มาเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้ ดังนั้น สามารถจำแนกที่ดินในสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และทำสัญญาเช่าที่ดินในกรณีดังกล่าวได้ตามร่างมาตรา ๔๖
	๑๗. การทำผังเมืองจะมีการทบทวนทุกห้าปี ปัจจุบันเขตปฏิรูปที่ดินครอบคลุมทั้งเทศบาล บางพื้นที่ก็ไม่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม หากมีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นเขตพื้นที่ชุมชนให้เหมาะกับผังเมืองแล้ว ส.ป.ก. จะยกเลิกการเป็นที่ดิน ส.ป.ก. หรือไม่	๑๗. การวางผังเมืองจะเป็นคนละกรณีกับการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน การวางผังเมืองจะเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง ส่วนการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็น ๕ เขต ตามร่างมาตรา ๔๒ โดย ส.ป.ก. เป็นการดำเนินการภายในเขตปฏิรูปที่ดินและเมื่อจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว ต้องใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่จำแนกไว้ หากเดิมเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชกฤษฎีกายังไม่เคยมีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินไว้ ส.ป.ก. ก็จะดำเนินการจำแนกเขตใหม่ ซึ่งต้องพิจารณาด้วยว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีอยู่เดิมนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับเขตที่จำแนกด้วยหรือไม่ หากไม่สอดคล้องเพราะมีที่ตั้งชุมชนอยู่ใจกลางพื้นที่เกษตรกรรม กรณีนี้ต้องย้ายที่อยู่อาศัยให้ไปอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน โดยมีได้เพิกถอนสิทธิที่ดิน ส.ป.ก. ที่บุคคลเคยได้รับมา และไม่ได้มีผลให้เป็นการยกเลิกการเป็นที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งนี้ การจำแนก

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		เขตการใช้ประโยชน์ที่ดินต้องคำนึงถึงสัดส่วนของพื้นที่แต่ละเขต ศักยภาพของดิน สภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของชุมชนและการขยายตัวของชุมชนในอนาคต โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของชุมชนท้องถิ่นด้วย การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินของแต่ละพื้นที่จึงอาจแตกต่างกัน แต่อยู่ภายใต้ ๕ เขตที่กำหนดไว้
	ร่างมาตรา ๔๒ (๔) เขตพื้นที่เพื่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ๑๘. กรณีร่างมาตรา ๔๒ (๔) การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นเขตพื้นที่เพื่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ให้ใช้เพื่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและจัดตั้งป่าชุมชน นั้น แม้ ส.ป.ก. ไม่ต้องการพื้นที่คั่นกรมป่าไม้ แต่การจัดตั้งป่าชุมชนก็ต้องดำเนินการโดยกรมป่าไม้ เมื่อเขตพื้นที่การบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว ก็ควรให้ ส.ป.ก. เป็นผู้ดำเนินการ ไม่ใช่กรมป่าไม้	๑๘. เขตการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นเขตพื้นที่เพื่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ อาจเป็นเขตพื้นที่ที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ยังคงกำหนดให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยไม่ต้องกันพื้นที่คั่นกรมป่าไม้ ซึ่งในเขตป่าสงวนแห่งชาติสามารถจัดตั้งป่าชุมชนได้ อย่างไรก็ดี เนื่องจาก ส.ป.ก. ไม่ประสงค์จะรับมอบอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชนมารับผิดชอบ ดังนั้น ในเขตพื้นที่เพื่อการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติกรณีที่มีการจัดตั้งป่าชุมชนจึงต้องไปดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	เพิ่มประเภทการจำแนกเขต ๑๙. เห็นควรกำหนดเพิ่ม (๕) เขตพื้นที่ดำเนินการที่เป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ตามคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ ๓๑/๒๕๖๐ ไว้ด้วย	๑๙. สำหรับกรณีที่ร่างมาตรา ๔๒ มิได้กำหนดให้มีการจำแนกเขตพื้นที่ดำเนินการที่เป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศไว้ด้วยนั้น เนื่องจากลักษณะของการดำเนินการอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศอาจจำเป็นต้องดำเนินการครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ที่อยู่ภายในเขตปฏิรูปที่ดิน เช่น การวางเสาสัญญาณของกิจการโทรคมนาคม หรือแม้แต่การสำรวจแร่ที่จะต้องสำรวจเพื่อหาพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะแก่การลงทุนทำเหมืองแร่ต่อไปในอนาคตโดยก่อนการสำรวจย่อมไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าบริเวณใดจะพื้นที่ศักยภาพแหล่งแร่ จำเป็นต้องมีการดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ภายในเขตปฏิรูปที่ดิน จึงไม่อาจกำหนดแนวเขตดำเนินการไว้เฉพาะเจาะจงดังเช่นกิจการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔๒ (๑) ถึง (๔) ได้อย่างไรก็ดี ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นการเฉพาะสำหรับการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินไว้ในร่างมาตรา ๔๗ ซึ่งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นผู้มีอำนาจอนุญาตตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๔๗ การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อประโยชน์ด้านพลังงาน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ ๒๐. การออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การขอและการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศตามมาตรา ๔๗ วรรคสอง ควรกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทกิจการ เนื้อที่ มูลค่ากิจการ ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ประโยชน์เกษตรกร ประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ นอกจากนี้ควรกำหนดลักษณะของกิจการที่การอนุญาตต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และกิจการที่ไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีให้เหมาะสม เช่น กรณีการประกอบกิจการตามกฎหมายว่าด้วยแร่ หากเป็นการขออาชญาบัตรสำรวจแร่ ก็ไม่จำเป็นต้องเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบเนื่องจากยังกำหนดพื้นที่ที่ชัดเจนที่จะประกอบกิจการไม่ได้ แต่หากเป็นขั้นตอนการขอประทานบัตรซึ่งเป็นขั้นตอนประกอบกิจการผลิตจึงกำหนดให้การขออนุญาตต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก่อน รวมทั้งควรกำหนดกรอบของขนาดการประกอบกิจการ หรือมูลค่าของการประกอบกิจการที่จำเป็นต้องเสนอ	๒๐. ร่างมาตรา ๔๗ วรรคสอง ได้กำหนดกรอบอันเป็นข้อพิจารณาสำคัญในการออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การขอและการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ ซึ่งเป็นกิจการตามมาตรา ๔๗ วรรคหนึ่ง ไว้แล้ว โดยมีข้อพิจารณาทั้งประเภทของกิจการหรือโครงการ เนื้อที่ และมูลค่าของการดำเนินกิจการที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต้องเสนอขออนุมัติต่อคณะรัฐมนตรีก่อนพิจารณาอนุญาต หรือเรื่องที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีอำนาจมอบให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอนุญาตแทนได้ รวมทั้งกำหนดให้การตรวจสอบการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ประมวลกฎหมายที่ดิน และกฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดินด้วย ดังนั้น หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๗ วรรคสอง โดยส่วนใหญ่จะครอบคลุมข้อเสนอแนะของผู้แสดงความเห็นแล้ว สำหรับรายละเอียดตามข้อสังเกตบางประเด็น ส.ป.ก. จะนำไปพิจารณาในชั้นการออก

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	คณะรัฐมนตรีกับการประกอบกิจการที่ไม่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรีก่อนการอนุญาตให้เหมาะสมด้วย โดยอาจพิจารณากำหนดอำนาจการอนุญาตให้มี ๓ ระดับ ๑) ระดับจังหวัด ๒) ระดับคณะกรรมการส่วนกลาง และ ๓) ระดับที่ต้องผ่านคณะรัฐมนตรี ก่อนที่คณะกรรมการส่วนกลางอนุญาตตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งอาจกำหนดระดับของการอนุญาตตามให้ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ที่ขออนุญาตประกอบกับข้อพิจารณาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม สำหรับกิจการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพของประชาชนควรกำหนดให้หน่วยงานที่มีอำนาจอนุญาตในให้ประกอบกิจการตามกฎหมายนั้น ไปดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเอง และเสนอรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเห็นชอบตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมาให้ ส.ป.ก. รับทราบ เพื่อกำกับดูแลให้สอดคล้องกับมาตรการที่กำหนดในรายงานดังกล่าวต่อไป โดยไม่ต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้ในกฎกระทรวงให้เกิดความซ้ำซ้อนกันอีก เนื่องจากจะก่อให้เกิดความสับสนและเป็นการสร้างขั้นตอน	กฎกระทรวงภายหลังร่างพระราชบัญญัตินี้มีใช้ผลบังคับเป็นกฎหมายต่อไป

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	การพิจารณาคำขออนุญาตให้เกิดความล่าช้า ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการได้	
	๒๑. การออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การขอ และการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการ เพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศตามมาตรา ๔๗ วรรคสอง ควรกำหนดกรอบเพิ่มเติมว่า กรณีการ ดำเนินกิจการในโครงการเดียวกันหรือในพื้นที่เดียวกัน ให้ขออนุญาตเพียงครั้งเดียวโดยอาจกำหนดระยะเวลา ของการอนุญาตไว้ด้วยก็ได้ เช่น การขออนุญาตติดตั้ง เสาสัญญาณโทรคมนาคมในพื้นที่ซึ่งต้องมีการติดตั้ง เสาหลายต้น ควรกำหนดให้ขอใบอนุญาตเพียงใบเดียว สำหรับการดำเนินการดังกล่าวครอบคลุมทั้งพื้นที่ แทนการกำหนดให้ต้องขอใบอนุญาตใหม่ทุกครั้งที่ต้อง ดำเนินการติดตั้งเสาสัญญาณโทรคมนาคมในเขตพื้นที่ บัญชีที่ดิน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดภาระให้แก่ผู้ประกอบการ กิจการโดยมิต้องขอใบอนุญาตหลายใบเพื่อดำเนินการ ในโครงการเดียวกันหรือในพื้นที่เดียวกัน	๒๑. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๗
	๒๒. กรณีที่กำหนดให้หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอและการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ	๒๒. ในร่างพระราชบัญญัติฯ มิได้กำหนดจำนวนหรือ ขนาดของพื้นที่ที่จะขอใช้ประโยชน์ไว้ การพิจารณา อนุญาตสามารถอนุญาตได้ตามความจำเป็น จึงไม่ได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง นั้น จะสามารถกำหนดหลักเกณฑ์ป้องกันมิให้ผู้ถือหุ้นในนิติบุคคลเดียวกัน มาจดทะเบียนนิติบุคคลใหม่เพื่อยื่นขอประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้มีเนื้อที่ประกอบกิจการเพิ่มมากกว่าที่กฎหมายกำหนดได้หรือไม่ หากไม่ได้ ช่วยพิจารณาเขียนป้องกันจุดอ่อนตรงนี้ด้วย	กำหนดหลักเกณฑ์ในการป้องกันกรณีผู้ถือหุ้นในนิติบุคคลเดียวกันมาจดทะเบียนนิติบุคคลใหม่ เพื่อยื่นขอประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้มีเนื้อที่ประกอบกิจการเพิ่มมากกว่าที่กฎหมายกำหนด
	๒๓. ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ หากมีบุคคลทั่วไปประสงค์จะขอใช้ประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อสาธารณประโยชน์หรือกิจการพลังงาน จะต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงตามมาตรา ๔๗ ถ้ายังไม่มีกรออกกฎกระทรวงต้องดำเนินการหลักเกณฑ์อะไร	๒๓. เดิม ส.ป.ก. เคยออกระเบียบให้ใช้เพื่อกิจการเกี่ยวเนื่องกับเกษตรกรรมได้ แต่ศาลปกครองมีคำสั่งเพิกถอนระเบียบดังกล่าวโดยเห็นว่าเป็นการออกระเบียบโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยในขณะนี้ มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๑/๒๕๖๐ เรื่องการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรรมและประโยชน์สาธารณะของประเทศ ให้ ส.ป.ก. ออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การขอความยินยอมหรือขออนุญาตใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินได้ แต่จะรองรับเฉพาะผู้ที่ได้รับอนุญาตดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดินตามระเบียบที่ศาลปกครองมีคำสั่งเพิกถอนไปแล้วเท่านั้น ผู้ขออนุญาตรายใหม่ยังดำเนินการไม่ได้โดยต้องรอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับก่อน ทั้งนี้ ระยะเวลาที่จะดำเนินการออกกฎหมาย

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		ลำดับรอง จะมีบทบัญญัติเร่งรัดเพื่อให้ดำเนินการออกกฎหมายลำดับรองภายในระยะเวลาที่เหมาะสมไว้ในบทเฉพาะกาลโดยขอรับไปดำเนินการเพิ่มเติมไว้ในร่างมาตรา ๗๕ ในกรณีที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบกฎหมายไม่ดำเนินการออกกฎหมายลำดับรองภายใน ๒ ปี นับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และบทบัญญัติในเรื่องนั้นก่อภาระหรือเป็นผลร้ายต่อประชาชน ให้บทบัญญัติดังกล่าวเป็นอันสิ้นผลบังคับ แต่ในกรณีที่บทบัญญัติในเรื่องนั้นให้สิทธิประโยชน์แก่ประชาชน ให้บทบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับได้โดยไม่ต้องมีกฎหมายหรือดำเนินการดังกล่าวได้ตามมาตรา ๒๒ แห่งพระราชบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีสิทธิตามหลักการที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติ แม้จะยังไม่มีกฎหมายลำดับรองดังกล่าวเพื่อกำหนดรายละเอียดที่จะดำเนินการก็ตาม เช่น ผู้ขออนุญาตจะสามารถยื่นขอใช้ประโยชน์ในที่ดินได้ และ ส.ป.ก. ก็จะต้องรับไว้พิจารณาเพื่อดำเนินการต่อไปตามหลักเกณฑ์ที่เห็นว่าเหมาะสม ไม่สามารถอ้างได้ว่ากฎหมายลำดับรองยังไม่มีผลใช้บังคับจึงไม่อาจพิจารณาในเรื่องดังกล่าวได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒๔. ร่างมาตรา ๔๗ วรรคสอง กรณีการออกกฎกระทรวงที่ต้องเสนอขออนุมัติต่อคณะรัฐมนตรีก่อนพิจารณาอนุญาต นั้น ต้องทำเป็นรายโครงการหรือไม่	๒๔. การออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอและการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดิน นั้น เป็นการออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์กลาง ไม่ใช่การออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์เป็นรายโครงการ ทั้งนี้ ในกฎกระทรวงอาจกำหนดให้ประเภทกิจการหรือโครงการที่มีการใช้เนื้อที่จำนวนมาก ๆ หรือมีมูลค่าไม่ต่ำกว่าเท่าใด ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต้องขออนุมัติคณะรัฐมนตรีก่อนจะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ และประเภทกิจการหรือโครงการใดที่มีการใช้เนื้อที่เท่าใด หรือมีมูลค่าไม่เกินเท่าใด คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีอำนาจมอบให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอนุญาตแทนได้ อย่างไรก็ดี หากมีการออกกฎกระทรวงดังกล่าวใช้บังคับแล้ว และมีการขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดำเนินกิจการใดที่เข้าหลักเกณฑ์ต้องขออนุมัติคณะรัฐมนตรีก็ต้องเสนอขออนุมัติคณะรัฐมนตรีเป็นรายโครงการหรือกิจการ เช่น โครงการเหมืองแร่
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๔ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๓ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒๕. แร่ในพื้นที่ ส.ป.ก. ควรนำไปใช้ประโยชน์ด้านอุตสาหกรรม	๒๕. กำหนดหลักการนี้ไว้แล้วตามร่างมาตรา ๔๗
๕. ท่านเห็นด้วยกับการกำหนดให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลรักษาที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินร่วมกันประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทุกสิบปี และดำเนินการปรับปรุงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก ๑. เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป	
	๒. ต้องให้อำนาจการตัดสินใจกำหนดพื้นที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจริง ๆ ไม่ใช่ส่วนกลางเป็นผู้กำหนด เนื่องจากอาจจะไม่เข้าใจความจำเป็นหรือสภาพปัญหาของพื้นที่ดีพอ	๒. ในการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินได้กำหนดให้เริ่มดำเนินการร่วมกันระหว่างสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก่อนเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประกาศกำหนดเขตใหม่ รวมทั้งในการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์จะต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนท้องถิ่นด้วย จึงเป็นกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการโดยหลักการตามที่เสนออยู่ในร่างมาตรา ๔๒ แล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย เนื่องจาก ระยะเวลาการประเมินผลการเปลี่ยนแปลง ๓. ระยะเวลาในการทบทวนทุกสิบปีนานเกินไป ควรกำหนดให้มีการทบทวนทุกห้าปี	๓. รับข้อสังเกตการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการทบทวนการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ในที่ดินมาพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๒ กำหนดระยะเวลา ๕ ปี
	๔. ในกรณีการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับปรุงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควรกำหนดระยะเวลาเป็น ๕ ปี เหมาะสมกว่า ๑๐ ปี เพราะจะทำให้มองเห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน	๔. รับข้อสังเกตการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงมาพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๒ กำหนดระยะเวลา ๕ ปี
	การให้ ส.ป.ก.จังหวัด/อปท./หน่วยงานอื่นร่วมกันดูแล ๕. ควรมีเจ้าหน้าที่ของ ส.ป.ก. ไปประจำที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อรับรู้ปัญหาและพัฒนาเกษตรกรให้ได้อย่างทั่วถึงกว่าในปัจจุบัน และไม่ควรรวมศูนย์การบริหารงานไว้ที่จังหวัด แต่ควรแยกการพัฒนาเกษตรกรและเครือข่ายไปไว้ในระดับอำเภอ	๕. ในร่างฯ กำหนดให้มีคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด เพื่อให้มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินการในระดับพื้นที่ โดยประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้งหน่วยงานรับผิดชอบดูแลพื้นที่ในระดับอำเภอและผู้บริหารท้องถิ่นในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อบูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่ให้มี

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ในส่วนจังหวัดควรทำในเรื่องอื่น ๆ เช่น การรังวัดและกฎหมาย	ประสิทธิภาพ โดยมีสำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการและรับผิดชอบในการจัดทำงบประมาณ เป็นไปตามร่างมาตรา ๑๕ และร่างมาตรา ๑๗
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วยระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๘ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้ ๖. การกำหนดให้แต่ละหน่วยงานร่วมมือกันมักไม่เกิดผลสำเร็จได้จริง เนื่องจากหากไม่ใช้ภารกิจตามแผนงานของทั้งสองหน่วยงานโดยตรง มักจะขาดงบประมาณและบุคลากรที่รับผิดชอบ	
	๗. การตัดสินใจในเรื่องนี้ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนเป็นวงกว้าง เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินงานนี้จะต้องมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเพียงพอที่จะประเมินผลการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านหรือไม่	
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๖ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้ ๘. การประเมินความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ไม่ควรกำหนดเป็น ๑๐ ปี ควรเป็น ๕ ปี น่าจะเหมาะสมกว่า	๘. รับข้อสังเกตการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมมาพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๒

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๙. ไม่ควรเข้าไปแทรกแซง การเปลี่ยนแปลง ควรมาจากความสมัครใจ	๙. มีความจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ ที่ดินไว้เพื่อให้การใช้ประโยชน์ในที่ดินเป็นไปตาม วัตถุประสงค์
	๑๐. การร่วมมือระหว่างหน่วยงานเป็นสิ่งที่ดี หากเป็น ประโยชน์กับเกษตรกรไม่ใช่นายทุน	๑๐. เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างสำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการรับฟังความเห็นของประชาชนในพื้นที่ตามที่ กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๒
๖. ท่านเห็นด้วยกับการกำหนดขนาดที่ดินที่จัดให้ สำหรับเกษตรกร สถาบันเกษตรกร หรือบุคคลที่มี ที่ดินไม่เพียงพอแก่การครองชีพและประสงค์ จะประกอบเกษตรกรรมเป็นอาชีพเสริมหรือ ประกอบกิจการอื่นที่เป็นกิจการสนับสนุนหรือ กิจการเกี่ยวเนื่อง ตามที่ กำหนดไว้ในร่าง พระราชบัญญัติหรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก ความเหมาะสมของขนาดที่ดินที่จัดให้เกษตรกร ๑. หากพิจารณาศักยภาพและเทคโนโลยีในปัจจุบัน โดยทั่วไปเกษตรกรสามารถทำการเกษตรในจำนวน เนื้อที่ไม่เกิน ๕๐ ไร่ต่อครอบครัวเท่านั้น หากทำ การเกษตรในจำนวนที่มากกว่า ๕๐ ไร่ มักจะเป็นการ ดำเนินการของนายทุน และควรกำหนดให้ในจำนวน ที่ตายตัวไม่เกิน ๕๐ ไร่ต่อครอบครัว และไม่ควรให้ เพิ่มมากกว่า ๕๐ ไร่ เพื่อนำที่ดินไปกระจายสิทธิ ให้เกษตรกรผู้ยากไร้รายอื่นซึ่งไม่มีที่ดินทำกินต่อไป	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒. การกำหนดขนาดที่ดินที่จัดให้เกษตรกรไม่เกินห้าสิบไร่ มีความเหมาะสมแล้ว	
	๓. ควรกำหนดให้เกษตรกรหรือผู้ประกอบการใช้พื้นที่เกินกว่า ๕๐ ไร่ ได้ เนื่องจากเกษตรกรมีศักยภาพการประกอบเกษตรกรรมแตกต่างกัน ในบางรายสามารถปลูกอ้อยได้ถึง ๓๐๐ ไร่ มีความประสงค์จะขยายขนาดพื้นที่ในการปลูกอ้อยก็จะมีข้อจำกัดโดยบทบัญญัติกฎหมาย หรือในกรณีของผู้ประกอบการโรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่รับวัตถุดิบและผลิตผลจากเกษตรกรเพื่อนำมาแปรรูปการกำหนดเนื้อที่ขนาด ๕๐ ไร่ ไม่เพียงพอในการประกอบกิจการบางประเภท เช่น โรงงานแปรรูปมันสำปะหลัง ที่ในการดำเนินกิจการจำเป็นต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อรองรับระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อกลับนำมาใช้งานใหม่ในการทำไร่มันสำปะหลังและอ้อยหรือปลูกพืชอื่น เช่น พืชพลังงาน ได้ หรือลานตากมัน มีโครงการขยายโรงงานแต่เนื้อที่ไม่เพียงพอ ส.ป.ก. จะสามารถเพิ่มเติมเนื้อที่เพื่อใช้ในการประกอบกิจการโรงงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบเกษตรกรรมได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม เพราะการที่โรงงานตั้งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินมีข้อจำกัดในเรื่องการนำที่ดินเพื่อเป็นหลักประกันแก่สถาบันการเงินอยู่แล้ว และยังมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เพียงพอของขนาดพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรม	๓. รับข้อสังเกตเกี่ยวกับความเหมาะสมของขนาดพื้นที่ที่จัดสรรให้แก่เกษตรกรหรือผู้ประกอบการไปหารือกับ ส.ป.ก. เนื่องจากขนาดของพื้นที่ที่ต้องใช้เพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ คงต้องพิจารณาความจำเป็นที่ต้องขยายพื้นที่ดำเนินการ และมีข้อระมัดระวังเรื่องขนาดของพื้นที่เพื่อมิให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปเพื่ออุตสาหกรรม ทั้งนี้ หากเป็นการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม จะต้องนำพื้นที่เดิมมาพิจารณาและเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการประกอบเกษตรกรรมด้วย โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๔ และร่างมาตรา ๔๕

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ที่เกี่ยวข้องด้วย ทั้งที่หากมีพื้นที่เพียงพอจะทำให้โรงงานสามารถซื้อและรับเอาวัตถุดิบจากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงมาใช้ได้เพิ่มขึ้นทั้งในเขตปฏิรูปที่ดินและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจะส่งผลดีต่อเกษตรกร ทั้งนี้ อาจกำหนดเงื่อนไขในการแสดงข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาความจำเป็นในการกำหนดขนาดของพื้นที่ได้โดยจะต้องเป็นการใช้เต็มตามพื้นที่ที่ได้รับมา และต้องชำระค่าเช่าเป็นการตอบแทน	
	๔. เนื่องจากปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีเกษตรกรที่ถือครองที่ดินเกินสิทธิก่อนการประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน หากกำหนดให้จัดที่ดินให้ ๕๐ ไร่ ต่อครอบครัว ย่อมไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกรที่ถือครองที่ดินเกินสิทธิในกรณีดังกล่าว นอกจากนี้ การกำหนดข้อยกเว้นว่า หากเกษตรกรผู้ใดต้องการมีสิทธิในที่ดินหรือขอเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเกินกว่าที่กำหนดไว้และแสดงได้ว่าตนมีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินที่ขอเพิ่มให้เป็นประโยชน์ในทางเกษตรกรรมได้ สามารถยื่นคำร้องขอเช่าที่ดินเพิ่มได้ในจำนวนไม่เกินหนึ่งเท่า ซึ่งมีหลักการเช่นเดียวกับมาตรา ๓๐ วรรคสาม หรือวรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมฯ ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา ส.ป.ก. ไม่เคยจัดที่ดินให้ผู้มีสิทธิในที่ดินไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	เนื่องจากมีผู้ไม่มีที่ดินทำกินที่ขึ้นทะเบียนรอการจัดสรรที่ดินในจำนวนที่มากกว่าจำนวนที่ดินที่ ส.ป.ก. ได้รับมาเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดิน จึงต้องมีการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง	
	๕. การจัดที่ดินให้สถาบันเกษตรกรเข้ามีความต้องการพื้นที่มากกว่า ๕๐ ไร่ โดยผู้แทน ส.ป.ก. ชี้แจงว่า แม้กฎหมายไม่ได้จำกัดเนื้อที่ในการจัดที่ดินให้กับสถาบันเกษตรกร แต่ ส.ป.ก. ไม่ได้จัดที่ดินให้เกิน ๕๐ ไร่ เนื่องจากในการส่งสัญญาให้สำนักงานอัยการสูงสุดตรวจได้รับคำแนะนำว่า การจัดที่ดินให้กับสถาบันเกษตรกรซึ่งใช้ประกอบกิจการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องควรจัดให้ตามจำนวนที่กำหนดไว้สำหรับกิจการดังกล่าวด้วยโดยต้องไม่เกิน ๕๐ ไร่	๕. รับข้อสังเกตเกี่ยวกับความเหมาะสมของจำนวนเนื้อที่ที่จะจัดสรรให้ผู้มีสิทธิ โดยเฉพาะกรณีการจัดที่ดินให้เกินสิทธิหรือเกินจำนวนที่กำหนด แม้จะมีศักยภาพที่จะดำเนินการใช้ประโยชน์ได้ก็ตาม เพื่อความเป็นธรรมและกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้ทั่วถึงต่อไป โดยกำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๔
	๖. กิจการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องบางกิจการจำเป็นต้องมีอุตสาหกรรมเกษตรขนาดใหญ่ในพื้นที่ เช่น อ้อย น้ำตาล มันสำปะหลัง ดังนั้น ควรกำหนดให้ใช้พื้นที่มากกว่า ๕๐ ไร่ ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม ทั้งนี้ อาจกำหนดเงื่อนไขให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับรองหรือกำหนดขนาดเนื้อที่ตามขนาดของอุตสาหกรรมที่กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนด	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๗. ไม่ควรกำหนดคุณสมบัติของผู้ได้รับการจัดที่ดิน แต่ควรจำกัดเนื้อที่ไม่เกินครอบครัวละ ๖๐ ไร่ และควรจัดที่ดินให้กับผู้ที่ทำกินหรือใช้ประโยชน์โดยแท้จริง	๗. ได้กำหนดหลักการให้ผู้ได้รับการจัดที่ดินต้องใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติแล้วในร่างมาตรา ๕๐
	๘. ไม่ควรกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนเนื้อที่ไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ การกำหนดไว้ในกฎหมายลำดับรองจะทำให้แก้ไขได้ง่ายกว่า	๘. หลักเกณฑ์เรื่องนี้เป็นหลักการที่สำคัญจึงต้องกำหนดไว้ให้ชัดเจนในร่างพระราชบัญญัติ เพื่อควบคุมให้มีการกระจายสิทธิได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
	เพิ่มหลักการตามคำสั่ง คสช. ๙. การยึดคืนพื้นที่ตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๖/๒๕๕๙ฯ ยังไม่ครอบคลุมบางพื้นที่ที่ยังมีที่ดินแปลงใหม่ที่นายทุนถือครองควรมีการดำเนินการเพื่อนำที่ดินมากระจายสิทธิให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกิน	๙. เดิมตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๖/๒๕๕๙ฯ กำหนดเนื้อที่ที่ดินที่จะมีการยึดคืนไว้จำนวน ๕๐๐ ไร่ ทำให้ยังไม่ได้ดำเนินการกับพื้นที่ที่มีขนาดเล็กกว่า ๕๐๐ ไร่ อย่างไรก็ตาม ในร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดระยะเวลาเร่งรัดให้ ส.ป.ก. ดำเนินการสำรวจและจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน (zoning) และจัดที่ดินให้สอดคล้องกับการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินให้แล้วเสร็จภายใน ๕ ปี หากพบว่า มีผู้ครองที่ดินเกินสิทธิ ส.ป.ก. สามารถดำเนินการจัดซื้อหรือเวนคืนเพื่อนำมากระจายสิทธิต่อไปได้ (ร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒)
	๑๐. ร่างมาตรา ๔๔ กรณีการจัดที่ดินให้เข้าทำประโยชน์นั้น ขอให้พิจารณาดี ๆ กรณีเป็นที่ดินเอกชน	๑๐. การกำหนดหลักการนี้ไว้ เพื่อประโยชน์ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับที่ดินเป็นผู้ยากไร้และยังไม่มีรายได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ยังจำเป็นต้องกำหนดอีกหรือไม่ เพราะการจัดให้เข้าทำประโยชน์ทำให้ไม่มีรายได้หมุนเวียนกลับเข้ากองทุน	เพียงพอที่จะจ่ายค่าเช่า ซึ่งการที่จะได้รับยกเว้นค่าเช่าใช้ประโยชน์ที่ดินหรือค่าเช่าได้กำหนดให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เพื่อให้มีการพิจารณาให้รอบด้าน และจะได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม
	๑๑. ในปัจจุบันมีสหกรณ์โคนมเช่าที่ดิน ส.ป.ก. ร่างพระราชบัญญัติ นี้ จะให้สิทธิสหกรณ์โคนมหรือสถาบันเกษตรกรเช่าซื้อที่ ส.ป.ก. ได้หรือไม่ เพื่อให้สถาบันเกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ส.ป.ก. บ้าง	๑๑. ร่างมาตรา ๔๔ (๖) ยังคงกำหนดให้จำนวนที่ดินที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเห็นสมควรสำหรับให้สถาบันเกษตรกรเช่า ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประเภทและลักษณะการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกรนั้น ๆ ซึ่งเป็นหลักการเดิมที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ อย่างไรก็ดี ขอรับประเด็นนี้ไปพิจารณาร่วมกับ ส.ป.ก.
	การถือครองที่ดินของผู้ประกอบเกษตรกรรมเป็นอาชีพเสริม ๑๒. ควรอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ของรัฐถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินได้ในช่วงระยะเวลาบรรณาการได้ โดยจำกัดขนาดพื้นที่ เช่น ข้าราชการหรือลูกจ้างประจำที่มีเงินเดือนไม่เกินที่กำหนด ให้ใช้ที่ดินไม่เกิน ๒๐ ไร่ นอกจากนี้ กรณีการจัดที่ดินให้แก่ผู้ไร้ที่ทำกิน จะมีเงื่อนไขการย้ายภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่กี่ปี	๑๒. ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้เกษตรกรหมายความว่าผู้ที่มีได้ประกอบเกษตรกรรมเป็นหลัก มีสิทธิที่จะยื่นขอรับการจัดสรรที่ดินได้ด้วยแต่ไม่เกิน ๒๐ ไร่ โดยชำระค่าเช่าที่ดิน และไม่ได้กำหนดเรื่องภูมิลำเนาของผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินไว้ตามร่างมาตรา ๔๔

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	จึงจะได้รับการจัดที่ดิน หรือกรณีการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ไร้ที่ดินทำกินที่พ่อแม่อพยพมาจากที่อื่น ยังไม่มีที่ดินทำกิน อาจจะประกอบอาชีพอย่างอื่น เช่น เป็นลูกจ้าง ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีสิทธิได้รับการจัดสรรที่ดินหรือไม่ อย่างไร	
	๑๓. ควรมีการจำกัดเนื้อที่ในการเข้าทำประโยชน์ และจำแนกประเภทการเข้าทำประโยชน์ แต่พื้นที่เกษตรกรรมถาวรไม่ควรกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ เพื่อให้ทายาทที่เป็นข้าราชการได้มีที่ดินทำเกษตรกรรมได้	๑๓. เนื่องจากที่ดินที่จะนำมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินมีจำนวนจำกัด จึงมีความจำเป็นที่ต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิได้รับที่ดินต้องเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และต้องประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง เพื่อให้การกระจายสิทธิเป็นไปอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง
	๑๔. ผู้ได้รับการจัดที่ดินควรทำประโยชน์อย่างอื่น กลับคืนสู่ธรรมชาติด้วย เพื่อเป็นการตอบแทนที่ตนเองได้รับการจัดที่ดินทำกิน	๑๔. ผู้ได้รับการจัดที่ดินมีการใช้ที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมหรือกิจการที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนซึ่งเป็นอาชีพที่ประเทศไทยต้องการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพนี้เพื่อให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตอาหารของโลก โดยต้องชำระค่าเช่า ค่าเช่าซื้อ หรือค่าเช่าใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อเป็นการตอบแทนการได้รับสิทธิในที่ดินแล้ว
	๑๕. เห็นด้วยกับการกำหนดให้สามารถประกอบกิจการอื่น หรือใช้ประโยชน์บนที่ดิน ส.ป.ก. ได้ แต่ไม่ควรเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายใหญ่เป็นผู้ประกอบกิจการ	๑๕. กำหนดหลักการนี้ไว้ในร่างมาตรา ๔๔ และร่างมาตรา ๔๕

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๑๖. ต้องมีการกำกับดูแลเพื่อไม่ให้นายทุนแฝงเข้ามาหาผลประโยชน์	๑๖. ในร่างพระราชบัญญัติฯ กำหนดให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดติดตามการปฏิบัติงานของ ส.ป.ก. ให้เป็นไปตามแผนงานและโครงการที่อนุมัติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำกับการดำเนินการอันเป็นมาตรการในการป้องกันมิให้มีการหาผลประโยชน์โดยมิชอบ
	๑๗. ควรตรวจสอบสิทธิเพื่อให้ผู้ที่เข้าทำประโยชน์เป็นเกษตรกรที่ทำการเกษตรจริง ให้ได้รับสิทธิแทนเจ้าของเดิมที่ไม่ประสงค์จะทำประโยชน์ในที่ดินได้ โดยให้ผู้ปกครองท้องที่และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับรองว่าเป็นผู้ที่ทำประโยชน์จริง	๑๗. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๗๒
	๑๘. ควรกำหนดคุณสมบัติของผู้รับโอนที่ดินให้ชัดเจน	๑๘. กำหนดหลักการนี้ไว้ในร่างมาตรา ๔๔ ร่างมาตรา ๕๐ และร่างมาตรา ๕๑ แล้ว
	๑๙. ควรกำหนดให้เอกชนมีสิทธิเช่าซื้อที่ดิน	๑๙. กำหนดให้สามารถเช่าซื้อได้เฉพาะในกรณีที่เป็นที่ดินของเอกชน
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๕ โดยมีข้อเสนอแนะว่า	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒๐. ไม่ควรกำหนดขนาดพื้นที่ไว้ในพระราชบัญญัติ แต่ควรให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นผู้กำหนด ซึ่งจะทำให้แก้ไขได้ง่ายกว่าในอนาคต	๒๐. ขนาดที่ดินที่จัดให้เกษตรกรเป็นหลักการที่สำคัญ จึงต้องกำหนดไว้ให้ชัดเจนในร่างพระราชบัญญัติฯ เพื่อควบคุมให้มีการกระจายสิทธิได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๔ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้ ๒๑. ผู้ได้รับการจัดที่ดินบางรายได้รับที่ดินมากเกินไป และบางรายได้รับการจัดสรรที่ดินน้อยจนไม่พอทำกิน	๒๑. กำหนดหลักการนี้ไว้ในร่างมาตรา ๔๔ และร่างมาตรา ๔๕
๗. ทานเห็นด้วยกับการกำหนดให้การปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดเพื่อใช้ในการประกอบเกษตรกรรมหรือกิจการที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในเขตปฏิรูปที่ดินโดยเฉพาะในบริเวณที่ดินที่กำหนดเป็นเขตพื้นที่เกษตรกรรม จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้รับการจัดที่ดินหรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก ๑. เขตปฏิรูปที่ดินบางแห่งมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น บริเวณอ่างเก็บน้ำ โดยมีการสอบถามเพิ่มเติมว่าสามารถใช้ประกอบกิจการโฮมสเตย์ได้หรือไม่	๑. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดนิยาม “กิจการเกี่ยวเนื่อง” ให้รวมถึงกิจการท่องเที่ยวหรือบริการเชิงเกษตรที่เป็นการสร้างรายได้หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้จึงสามารถใช้ประกอบกิจการโฮมสเตย์ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประกาศกำหนด แต่การก่อสร้างอาคารต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้สอดคล้องกับการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ และเงื่อนไขในการจัดสรรที่ดิน ตลอดจนคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมด้วย

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒. กรณีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ถ้าเป็นอุตสาหกรรมแนวใหม่ เช่น การผลิตพลังงานด้วยแผงโซลาร์เซลล์ จะมีความหมายครอบคลุมถึงหรือไม่ เพราะตามบทนิยามคำว่า “กิจการเกี่ยวเนื่อง” ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน	๒. ตามบทนิยามไม่ได้กำหนดวิธีการผลิตพลังงานเพื่อนำมาแปรรูปผลิตผลทางเกษตรกรรมหรือกรณีกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงต้องไปพิจารณาว่าการบริการหรือการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมที่ทำอยู่หรือไม่ ส่วนกรณีอุตสาหกรรมการเกษตรหมายถึง อุตสาหกรรมที่ใช้ผลิตผลทางการเกษตรเป็นฐานในการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เน้นวัตถุดิบมาใช้ในอุตสาหกรรม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมแป้งมัน โดยไม่ได้พิจารณาว่าโรงงานดังกล่าวใช้พลังงานจากแผงโซลาร์เซลล์ หรือไม่
	การมอบอำนาจให้ ส.ป.ก.จังหวัดเป็นหน่วยงานอนุญาต ๓. อาจมอบอำนาจให้หน่วยบริการเลยเพื่อลดขั้นตอน	
	๔. อาจกำหนดให้ ส.ป.ก. จังหวัดส่งเรื่องให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมพิจารณาเพิ่มเติมเพื่อความรอบคอบ โปร่งใส และตรวจสอบได้ หรืออาจกำหนดให้มี	๔. การพิจารณามีกรอบหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนดไว้อยู่แล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้พิจารณา	
	๕. ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับกฎหมายอื่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับผังเมืองและกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง	๕. ในกรณีที่เป็นการอาคารที่เข้าลักษณะต้องแจ้งหรือขออนุญาตตามกฎหมายดังกล่าวต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎหมายดังกล่าวด้วย
	๖. ควรพิจารณาผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย	๖. สามารถกำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจะประกาศกำหนด
	๗. ควรกำหนดขนาดของแต่ละกิจการออก ซึ่งไม่ควรเกินร้อยละ ๕ ถึงร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก.	๗. สามารถกำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจะประกาศกำหนด
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๑๑ โดยมีความเห็นว่า ๘. กลไกดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ ส.ป.ก. และเพิ่มภาระให้กับประชาชนในการขออนุญาต รวมทั้งซ้ำซ้อนกับการขออนุญาตตามกฎหมายอื่น	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๖ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๙. ควรกำหนดให้ทำการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดได้อย่างอิสระ แต่ต้องดูความเหมาะสมประกอบด้วย	๙. จำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ไว้เพื่อไม่ให้กระทบกับการประกอบเกษตรกรรมในพื้นที่ดังกล่าว
	๑๐. ควรให้หน่วยงานท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นก่อนที่ ส.ป.ก. จะทำการอนุญาต	๑๐. ได้ปรับปรุงให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบซึ่งมีผู้แทนผู้บริหารท้องถิ่นร่วมเป็นกรรมการอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้การพิจารณารวดเร็วขึ้น
๘. ท่านเห็นด้วยกับการกำหนดให้ ส.ป.ก. เพิกถอนสิทธิการเช่าทำประโยชน์ เช่า เช่าซื้อ และดำเนินการคัดเลือกผู้ที่มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินและยินยอมชำระหนี้เช่ารับสิทธิในที่ดินแทน ก่อนที่จะมีการบังคับหลักประกัน ในกรณีที่มีการนำสิทธิดังกล่าวไปเป็นหลักประกันหรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก การนำที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นหลักประกัน ๑. เป็นการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม เพิ่มมูลค่าที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน และกระจายสิทธิให้กับผู้มีสิทธิที่มีความพร้อมรายอื่นต่อไป และควรกำหนดคุณสมบัติของผู้รับโอนให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการขายสิทธิในที่ดินโดยใช้การนำที่ดินไปเป็นหลักประกันผ่านสถาบันการเงิน	๑. ในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้รับโอนไว้ สองประการ คือ ต้องประกอบเกษตรกรรมหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง และต้องไม่ถือครองที่ดินเกินสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อป้องกันการเข้าถือครองที่ดินของนายทุน โดยรับข้อสังเกตไปพิจารณาเพิ่มหลักเกณฑ์เพื่อป้องกันการขายสิทธิในที่ดินโดยใช้การนำที่ดินไปเป็นหลักประกันผ่านสถาบันการเงิน ในร่างมาตรา ๕๐

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒. ประเด็นสอบถามเพิ่มเติมกรณีการโอนสิทธิที่มีการบังคับคืนให้แก่ ส.ป.ก. โดยการจ่ายเงินค่าพัฒนาพื้นที่ ควรให้ผู้ที่จะถือครองสิทธิกับผู้ถือสิทธิใหม่ ตกลงกันเองได้หรือไม่	๒. ผู้ที่จะได้รับสิทธิจากผู้ถือครองเดิมจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด จึงดำเนินการต้องผ่าน ส.ป.ก. เพื่อให้มีการตรวจสอบสิทธิก่อน สำหรับกรณีที่เกษตรกรได้รับสิทธิตาม ส.ป.ก. ๔-๐๑ หากเกษตรกรรายเดิมไม่ประสงค์จะดำเนินการต่อ จะต้องคืนที่ดินดังกล่าวให้แก่ ส.ป.ก. เท่านั้น ส.ป.ก. จะประเมินมูลค่าที่ดินว่ามีการพัฒนาพื้นที่หรือไม่อย่างไร เกษตรกรก็จะได้รับค่าชดเชยการลงทุน แต่มิใช่การจ่ายค่าที่ดินเพราะที่ดินดังกล่าวยังคงเป็นของ ส.ป.ก. แต่หากนำที่ดินไปเป็นหลักประกันการให้สินเชื่อแก่สถาบันการเงิน ซึ่งจะได้รับเงินกู้มาและเกษตรกรผ่อนชำระเงินกู้แก่ธนาคาร หากมีกรณีที่ธนาคารบังคับจำนอง ส.ป.ก. อาจดำเนินการหาผู้ชำระหนี้แทนให้ และให้สิทธิในการใช้ที่ดินต่อจากเกษตรกรรายเดิมได้ แต่หากที่ดินดังกล่าวชำระค่าเช่าซื้อครบแล้ว เกษตรกรสามารถไปทำการซื้อขายและตกลงราคากันเองเพื่อโอนกรรมสิทธิ์ได้ แต่จะต้องให้ ส.ป.ก. ตรวจสอบด้วยว่า ผู้รับโอนถือครองที่ดินไม่เกินจำนวนที่กฎหมายกำหนดและจะต้องเป็นผู้ใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวเอง
	๓. กรณีที่มีการนำสิทธิการเข้าทำประโยชน์ เช่า หรือเช่าซื้อที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้เป็นหลักประกันการ	๓. กรณีการชำระหนี้แทนเกษตรกรผู้มีสิทธิในที่ดินเดิม ร่างพระราชบัญญัตินี้มีได้มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นทายาท

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ชำระหนี้ กรณีเช่นนี้สามารถให้บุคคลอื่นที่มีใบ ทายาทของผู้ได้รับสิทธิเข้าชำระหนี้แทนและเมื่อบุคคล ดังกล่าวชำระหนี้แทนแล้วจะสามารถได้รับโอนสิทธิ ในที่ดินนั้นแทนผู้มีสิทธิเดิมได้หรือไม่	ของบุคคลดังกล่าวเท่านั้น ดังนั้น บุคคลอื่นย่อมสามารถ ชำระหนี้แทนได้ และเมื่อได้ชำระหนี้แทนแล้วโดยหลักย่อม สามารถโอนสิทธิในที่ดินให้แก่ผู้ชำระหนี้แทนได้ โดยมีข้อพิจารณาเพียงประการเดียวว่าสิทธิในที่ดิน ที่ได้รับโอนมานั้นจะต้องไม่เกินสิทธิตามที่กำหนดไว้ ในร่างมาตรา ๔๔ และร่างมาตรา ๔๕ ด้วย และผู้ชำระหนี้แทน หรือผู้รับโอนสิทธิต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง
	๔. ควรให้สิทธิเกษตรกรที่เข้ามาทำประโยชน์อยู่แล้วเป็น คนแรกในกรณีเปลี่ยนมือ หากเกษตรกรนั้นไม่รับสิทธิ ค่อยให้ ส.ป.ก. คัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติต่อไป หรือตั้งคณะกรรมการท้องถิ่น โดยให้เจ้าหน้าที่ ในท้องถิ่นนั้น เช่น ผู้ใหญ่บ้านและนายอำเภอ เป็นผู้เลือกสรรคนในท้องถิ่นก่อนเป็นอันดับแรก	๔. การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะส่งผลให้มีการ ซื้อขายสิทธิในที่ดินกันโดยมีขอบด้วยกฎหมาย จึงต้องกำหนดให้เพิกถอนสิทธิ แล้วนำมาจัดที่ดินให้ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้การกระจายสิทธิ ในที่ดินทั่วถึงและเป็นธรรมโดย ส.ป.ก. เป็นผู้พิจารณา
	๕. เห็นด้วยกับการเพิกถอนสิทธิการเข้าทำประโยชน์ เช่า หรือเช่าซื้อเท่านั้น	
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๙ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๙ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๖. ควรปรึกษาหารือโดยใช้เสียงข้างมาก	
	๗. ควรเคารพสิทธิของผู้ครอบครอง เพราะที่ดินเป็นของเจ้าของเดิมซึ่งตกทอดและทำกินมานานแล้ว	๗. โดยที่การจัดที่ดินตามร่างพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้แก่บุคคลที่มีที่ดินไม่เพียงพอแก่การครองชีพและใช้ประกอบเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ครอบครองที่ดินมาก่อนจึงต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด การเพิกถอนสิทธิจะดำเนินการได้ต่อเมื่อเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดในสองกรณี ได้แก่ จะต้องถือครองเกินขนาดที่กฎหมายกำหนดและไม่ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินตามเงื่อนไขด้วย
	๘. ควรให้ผู้ครอบครองมีสิทธิอย่างอิสระในการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ครอบครอง เนื่องจากเป็นสิทธิของเจ้าของที่ดินเดิมได้ถือครองมา และเพื่อให้เกิดการซื้อขายที่ดิน	
๙. ทานเห็นด้วยกับการกำหนดให้ที่ดินที่บุคคลได้รับตามร่างพระราชบัญญัตินี้และต่อมาได้รับซึ่งโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ สามารถโอนให้แก่เกษตรกร หรือผู้ที่ประสงค์จะประกอบกิจการที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับ	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก ๑. เป็นการแก้ไขปัญหาการโอนที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และแก้ไขปัญหาหนี้สินสะสมของเกษตรกร อีกทั้งยังทำให้เกิดมูลค่าของที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินด้วย	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
การประกอบเกษตรกรรม สถาบันเกษตรกร หรือโอนไปยัง ส.ป.ก. เพื่อสร้างมูลค่าให้แก่ที่ดิน และยังคงใช้ประโยชน์ในที่ดินตามวัตถุประสงค์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือไม่		
	๒. เนื่องจากเป็นวิธีการในการช่วยเหลือเกษตรกรแก้ไขปัญหานี้สินได้	
	๓. ส.ป.ก.ต้องกำหนดเงื่อนไขให้โอนที่ดินให้แก่เกษตรกร และควรกำหนดว่าในกรณีการโอนกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองคืน ส.ป.ก. เพื่อประโยชน์แก่การปฏิรูปที่ดินนั้น เกษตรกรจะได้รับค่าตอบแทนตามมูลค่าที่ดิน ณ ปัจจุบันที่เหมาะสม ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่ ส.ป.ก. กำหนด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และควรมีการรับฟังความคิดเห็นในเรื่องนี้เพิ่มเติม นอกจากนี้ ควรจะกำหนดให้โอนไปยังกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศได้ด้วย	๓. ในการพิจารณาเยียวยาและกำหนดค่าชดเชยให้แก่ผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินเดิมซึ่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินได้อีก จะเป็นไปอย่างเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การใช้ ผลประโยชน์ที่เกิดแก่สาธารณะ และผลกระทบแก่บุคคลดังกล่าวด้วยตามที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๘
	๔. การโอนที่ดิน ส.ป.ก. ให้แก่เกษตรกรรายอื่น หรือผู้อื่น หากเป็นที่ดินของรัฐที่จัดให้แก่เกษตรกรเช่า หรือเช่าทำประโยชน์ แม้ยังไม่ได้ ส.ป.ก. ๔-๐๑ ควรให้มีการโอนเปลี่ยนมือให้แก่เกษตรกรรายอื่นที่มีไ้ขายหาได้ด้วย โดยให้ ส.ป.ก. เป็นคนกลางมาสอบสวนสิทธิจะได้ป้องกันมิให้โอนเปลี่ยนมือไปยังนายทุน	๔. ร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้ ส.ป.ก. เข้ามาตรวจสอบการโอนที่ดิน ส.ป.ก. ให้แก่กัน เนื่องจากได้มีการกำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิรับโอนไว้ว่าต้องไม่เป็นผู้ถือครองที่ดินเกินสิทธิ และต้องประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง แต่ไม่ได้กำหนดว่าต้องโอนให้แก่เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน จึงต้องการให้มีการตรวจสอบสิทธิ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	เพราะเกษตรกรได้รับจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. ในจำนวนจำกัด แต่มีทายาทหลายคน ทำให้จำนวนที่ดินที่แบ่งโอนให้ทายาทมีจำนวนเล็กน้อย และทายาทเหล่านั้นประสงค์จะประกอบเกษตรกรรมต่อไป จึงอยากได้ที่ดิน ส.ป.ก. เพิ่มเติมจากเกษตรกรรายอื่นที่อยู่ข้างเคียง	ของผู้รับโอนที่ ส.ป.ก. ก่อน กรณีที่มีผู้แสดงความเห็นว่าต้องการให้มีการเจรจาซื้อขายหรือโอนที่ ส.ป.ก. ให้แก่เกษตรกรด้วยกันเองได้ จะเป็นการส่งเสริมให้มีการโอนขายที่ดิน ส.ป.ก. เพื่อหารายได้ และทำให้ตนเองไม่มีที่ดินทำกินก็กลับไปบุกรุกที่ดินของรัฐอีก จึงไม่ได้แก้ไขร่างตามข้อสังเกต
	๕. ควรเปิดโอกาสให้มีการโอนที่ ส.ป.ก. ให้แก่เกษตรกรรายอื่นได้	๕. กรณีเป็นที่ ส.ป.ก. ที่มีการออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้ว สามารถแบ่งแยกหรือโอนให้แก่เกษตรกรหรือผู้ที่ประสงค์จะประกอบกิจการสนับสนุนหรือกิจการเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินสถาบันการเกษตร หรือโอนไปยัง ส.ป.ก. เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินได้ แต่มีเงื่อนไขว่าเกษตรกรและผู้ที่ประสงค์จะประกอบกิจการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินต้องถือครองที่ดินไม่เกินขนาดที่กำหนด และต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง โดย ส.ป.ก. ต้องเข้ามাত্রตรวจสอบคุณสมบัติของผู้รับโอนที่ ส.ป.ก. ด้วยตามที่กำหนดในร่างมาตรา ๕๑
	๖. บุตรของเกษตรกรซึ่งประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ ควรรับสิทธิในที่ดินได้	๖. กำหนดหลักการนี้ไว้แล้วตามร่างมาตรา ๔๔

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๗. ควรมีการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับลูกจ้าง พนักงาน ข้าราชการ ผู้มีรายได้น้อย ให้มีสิทธิขอรับการจัดสรรที่ดินทำกินเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้กับครอบครัว	๗. กำหนดหลักการนี้ไว้แล้วตามร่างมาตรา ๔๔
	๘. คนถือครองที่ดิน ส.ป.ก. ที่เป็นที่ดินของรัฐมีความจำเป็นต้องย้ายไปอยู่อาศัยที่อื่น ไม่สามารถทำเกษตรกรรมในที่ดิน ส.ป.ก. นั้นได้อีกต่อไป จะโอนขายที่ดิน ส.ป.ก. ให้เกษตรกรรายอื่นที่สนใจซื้อต่อหรือขายให้ผู้อื่นได้หรือไม่ หากไม่ได้ช่วยพิจารณาแก้ไขกฎหมายเอื้อประโยชน์ได้หรือไม่	๘. กรณีที่จะโอนให้แก่ทายาท ได้กำหนดให้ทายาทที่จะรับโอนที่ ส.ป.ก. ต้องมีคุณสมบัติที่จะรับโอนที่ดิน ส.ป.ก. ได้ และต้องให้ ส.ป.ก. ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้รับโอนก่อน หากไม่มีทายาทที่มีคุณสมบัติหรือไม่ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไข ก็ไม่สามารถโอนที่ให้แก่กันได้ กรณีนี้ผู้ถือครองที่ดิน ส.ป.ก. ไม่ประสงค์จะประกอบอาชีพในที่ดินที่ได้รับสามารถโอนคืนให้แก่ ส.ป.ก. แทน และ ส.ป.ก. จะจ่ายค่าตอบแทนการพัฒนาที่ดินตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หากเปิดโอกาสให้มีการโอนขายที่ดินให้แก่เกษตรกรหรือเอกชนรายอื่นได้ แม้จะได้ราคาที่ดีกว่า แต่จะเป็นการสนับสนุนให้คนมาขอรับสิทธิในที่ดิน ส.ป.ก. และโอนขายสิทธิกัน และตนเองไม่มีที่ดินทำกิน ก็จะมาบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือกลับมาขอรับจัดสรรที่ดิน ส.ป.ก. อีก
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๑๒ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๖ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้ ๙. ควรกำหนดโอนคืนให้ ส.ป.ก. เป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อใช้ระยะเวลาในการตรวจสอบ	ในร่างไม่กำหนดระยะเวลาไว้เพื่อให้สามารถโอนคืนให้ ส.ป.ก. ได้ตลอดตามความสามารถหรือความประสงค์ของผู้ได้รับสิทธิในที่ดิน
๑๐. ท่านเห็นด้วยกับการกำหนดให้ ส.ป.ก. เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน และตามประมวลกฎหมายที่ดิน เนื่องจากผู้ที่ได้รับสิทธิหรือได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ในที่ดินจาก ส.ป.ก. มีความจำเป็นต้องแผ้วถาง ขุดดิน หรือถมดิน เพื่อปรับสภาพดินให้เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม หรือกิจการที่ได้รับอนุญาต ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นเอกภาพ และมีเจ้าภาพที่ชัดเจน และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่ไม่ต้องติดต่อขออนุญาตหลายหน่วยงาน หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก ๑. ทำให้เกิดความคล่องตัวในการประกอบกิจการของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	
	๒. การมอบอำนาจให้ ส.ป.ก. สามารถพิจารณาให้ความเห็นชอบการดำเนินการตามกฎหมายอื่น	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ที่ใช้บังคับในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ทำให้ประชาชนเกิดความสับสนในการดำเนินการ	
	๓. ในกรณีเขตปฏิรูปที่ดินมีแนวเขตทับซ้อนกับพื้นที่ป่าไม้ตามร่างพระราชบัญญัตินี้จะรองรับให้พื้นที่ดังกล่าวมิใช่เขตป่าสงวนแห่งชาติอีกต่อไป และให้เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ด้วย ในกรณีการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว จะต้องพิจารณาเฉพาะร่างพระราชบัญญัตินี้ฉบับเดียวหรือต้องพิจารณากฎหมายฉบับอื่นด้วย	๓. พื้นที่ที่นำมากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินจะเป็นพื้นที่ที่กรมป่าไม้ส่งมอบให้ เมื่อมีการประกาศกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว จะมีผลเป็นการเพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อให้ ส.ป.ก. สามารถนำที่ดินมาจัดสรรหรือใช้ประโยชน์จากที่ดินดังกล่าวได้ แม้จะมีผลเป็นการเพิกถอนความเป็นป่าสงวนแห่งชาติแต่ยังคงสถานะเป็นป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ อยู่ การดำเนินการเรื่องใด ๆ ยังคงอยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ โดยตามร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้การขออนุญาตเพื่อเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินยังคงเป็นอำนาจของ ส.ป.ก. ในการอนุญาต เพื่อให้รวมการขออนุญาตไว้ที่เดียวเป็น one stop service ซึ่งในการพิจารณาอนุญาตได้กำหนดให้พิจารณาตามกฎหมายฉบับนี้ฉบับเดียวแต่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ต้องพิจารณาอนุญาตให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วย แต่จำกัดเฉพาะการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน ไม่รวมถึงการอนุญาตให้ทำไม้หรือก่อตั้งโรงงานแปรรูปไม้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๔. เมื่อให้สิทธิเกษตรกรกรทำกินแล้วควรส่งเสริมให้สามารถพัฒนาที่ดินให้เหมาะแก่การทำการเกษตร และควรกำหนดให้สามารถขุดเจาะน้ำบาดาลในพื้นที่ ส.ป.ก. เพื่อนำมาใช้ในการทำการเกษตร นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะว่า ในเขตปฏิรูปที่ดินควรยกเลิกการบังคับใช้กฎหมายอื่นที่มีความซ้ำซ้อนเชิงพื้นที่ และเชิงภารกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้	
	๕. เห็นควรกำหนดให้ผู้ได้รับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมซึ่งจะต้องดำเนินการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้ถือว่าการได้สิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินตามกฎหมายอื่นโดยได้รับยกเว้นไม่ต้องดำเนินการภายใต้บังคับของกฎหมายอื่นด้วย ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดปัญหาข้อขัดข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดินที่จะต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายหลายฉบับ	๕. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๗
	๖. กรณีกองครักษ์ปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำโครงการก่อสร้างพื้นฐานเพื่อแก้ปัญหาให้กับประชาชนโดยเร่งด่วน เห็นควรให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด มอบหมายให้ ส.ป.ก. จังหวัดเป็นผู้อนุญาต โดยมีต้องรอมติที่ประชุม คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด	๖. กรณีที่ต้องใช้งบประมาณของ ส.ป.ก. หรือใช้เงินกองทุน คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดต้องเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมก่อนจึงจะดำเนินการได้ จึงไม่สามารถปรับปรุงร่างตามข้อสังเกตได้ แต่หากโครงการดังกล่าว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		ใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้เลยโดยไม่ต้องเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดและคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๖ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๔ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๗. การกำหนดให้เป็นอำนาจเบ็ดเสร็จของหน่วยงานเดียว หากมีการทุจริตจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการ ตรวจสอบการทุจริตในองค์กร	๗. การพิจารณาอนุญาตได้กำหนดให้เป็นอำนาจของ คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือโดย คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ซึ่งมีผู้แทนหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องร่วมพิจารณา จะช่วยให้การพิจารณามีความ โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้
	๘. ควรกำหนดในรูปแบบของคณะกรรมการ เพื่อป้องกันการทุจริตหรือรับสินบนโดยมิชอบ	๘. อำนาจในการพิจารณาอนุญาตเป็นการปฏิบัติราชการ เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๙. กรณีที่เป็นอำนาจตามกฎหมายอื่นที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเหมาะสมแล้ว หรือหากจำเป็นต้องแก้ไข ควรแก้ไขกฎหมายอื่นให้สอดคล้องกัน	๙. ตามร่างพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติรองรับเพื่อให้อำนาจ ส.ป.ก. ดำเนินการได้โดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมายฉบับอื่น
๑๑. ท่านเห็นด้วยกับมาตรการในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมตามที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้หรือไม่	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจาก ๑. จะเป็นการรักษาพื้นที่ให้มีการทำเกษตรกรรมต่อไป อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมยิ่งขึ้น	
	๒. กรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดหลักเกณฑ์การให้มีการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมภายในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยให้ ส.ป.ก. จังหวัด ร่วมกับสำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดทำระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมหรือจัดรูปที่ดินในบริเวณดังกล่าว ซึ่งถ้อยคำว่าการจัดรูปที่ดินนั้นมิได้กำหนดว่ามีความหมายอย่างไร แต่หากพิจารณาความหมายที่เข้าใจโดยทั่วไปแล้วจะนึกถึงการจัดแบ่งแปลงที่ดินเป็นหลัก แต่หลักการบริหารจัดการที่ดินซึ่งอยู่ในเรื่องการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ควรกำหนดในมิติของการจัดระบบพื้นที่โครงสร้างที่ดินที่อุดมสมบูรณ์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม มากกว่าการแบ่งแปลงที่ดิน โดยกรณีนี้ เห็นควรกำหนดความหมายของบทนิยามคำว่า “การจัดรูป	๒. ในร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดบทนิยามของคำว่า “จัดรูปที่ดิน” ไว้ว่าเป็นการจัดรูปที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งมีความหมายครอบคลุมในมิติของการจัดระบบพื้นที่โครงสร้างที่ดินที่อุดมสมบูรณ์และนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรมแล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ที่ดิน” โดยให้มีความหมายตามแนวทางที่กล่าวข้างต้น น่าจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น	
	๓. ควรกำหนดรายละเอียดของมาตรการมากกว่านี้ และมาตรการนี้ต้องครอบคลุมทั้งที่ดินของรัฐ และเอกชน รวมทั้งต้องทำความเข้าใจกับเกษตรกร ให้ชัดเจน	๓. มาตรการที่กำหนดไว้รวมทั้งที่ดินของรัฐและเอกชน ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรม โดยกำหนดให้ได้รับสิทธิได้รับความช่วยเหลือในการ จัดทำระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม การจัดรูปที่ดิน การปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพของผลิตผล เกษตรกรรม การผลิตและจำหน่าย และการพัฒนาอาชีพ เพื่อยกระดับรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต
	ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนน้อยไม่เห็นด้วย ระบบกลางทางกฎหมาย (law.go.th) ร้อยละ ๖ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้ ๔. ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรใช้ประโยชน์จากที่ดิน ได้ตามความต้องการ แต่ต้องไม่เป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย รวมทั้งต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าต้องการควบคุม เพื่ออะไร เมื่อควบคุมแล้วเกษตรกรได้ประโยชน์ หรือไม่ หรือควบคุมแล้วเป็นการตัดโอกาสในการ ประกอบอาชีพของเกษตรกรหรือไม่	๔. วัตถุประสงค์หลักในการจัดที่ดินให้กับผู้มีที่ดิน ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ คือ ให้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน เพื่อประกอบเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่รัฐบาลต้องการ ส่งเสริมและคุ้มครอง อย่างไรก็ตาม หากพื้นที่ไม่เหมาะสม ในการใช้ประกอบเกษตรกรรมหรือสามารถใช้ประโยชน์ เพื่อกิจการอื่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้มากกว่า และได้มี การปรับปรุงให้สามารถใช้ประโยชน์เพื่อกิจการอื่นได้ โดยจะมีการสำรวจและจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		และสังคมและเกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินจะได้รับการส่งเสริมในการประกอบเกษตรกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
	การรับฟังความคิดเห็นทางเว็บไซต์ www.alro.go.th ร้อยละ ๔ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	
๑๒. ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัตินี้ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมยิ่งขึ้นหรือไม่	การแก้ไขเพิ่มเติมบทนิยาม ๑. ตามบทนิยามคำว่า “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” ไม่มีการกำหนดความหมายเกี่ยวกับ “การส่งเสริมและงานพัฒนา” ซึ่งเป็นบริบททางสังคม จึงควรเพิ่มหลักการดังกล่าวโดยเห็นว่า มีโซ่งานที่เข้าซ้อนกับภารกิจของหน่วยงานอื่นโดยเฉพาะงานส่งเสริม เพราะตามบทนิยามที่กำหนดเฉพาะกรณีให้รัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพ และในเนื้อหาที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ ส.ป.ก. จะกำหนดให้เป็นแนวทางในการพัฒนาทางกายภาพ เช่น การจัดที่ดิน การจัดระบบน้ำ รวมทั้งขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหน่วยงานหลัก เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งภารกิจของ ส.ป.ก. เกิดจากการดูแลประชาชนที่เข้าไปในพื้นที่ที่ไม่ถูกต้องและดำเนินการเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในการเลี้ยงชีพต่อไปได้ การส่งเสริมพัฒนาอาชีพมิได้หมายถึงดำเนินการเฉพาะคนรุ่นในปัจจุบัน แต่ ส.ป.ก. ควรไปสร้างบทบาทให้แก่	๑. เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าว สามารถดำเนินการโดยเพิ่มเนื้อหาในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายการส่งเสริมในการนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาการประกอบเกษตรกรรมรูปแบบใหม่ เพิ่มหน้าที่และอำนาจของ ส.ป.ก. ในการประสานสถานศึกษาในการส่งเสริมการเรียนการสอนด้านเกษตรกรรมเนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรน้อยลงแต่อาหารเป็นสิ่งจำเป็น การประกอบเกษตรกรรมน่าจะทำได้ดีในอนาคต โดยเน้นเฉพาะเขตปฏิรูปที่ดินและเขตคุ่มครองพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อมิให้เข้าซ้อนกับหน่วยงานอื่น โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๑๑ และร่างมาตรา ๒๓

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ลูกหลานเกษตรกรในรุ่นต่อ ๆ ไปโดยเข้าไปส่งเสริมให้ความรู้ภาคการเกษตรตั้งแต่ในชั้นโรงเรียน ซึ่งในอนาคตอาจนำมาสู่การสร้างอาชีพเกษตรกรรมด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบเกษตรกรรมต่อไปได้ อันจะเป็นการลดปัญหาในอนาคตที่อาจไม่มีคนสนใจทำการเกษตร หากเชื่อมโยงบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการศึกษาเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งในขณะนี้ เป็นโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการกำลังดำเนินการ แต่ในกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมยังไม่มีบทบัญญัติกำหนดไว้ ตามร่างพระราชบัญญัติที่ปรับปรุงใหม่เน้นแต่เรื่องคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ควรเพิ่มอำนาจในการส่งเสริมและการพัฒนาทางการศึกษาด้วยเพื่อการรักษาให้คนรุ่นหลังยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปอย่างมีคุณภาพ	
	๒. บทนิยามคำว่า “ที่ดินของรัฐ” ควรกำหนดความหมายให้ครอบคลุม “และที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ” ตามความหมายเดิมที่เคยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ เพราะการจะนำที่ดินดังกล่าวมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินได้ ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สมัยก่อนกรมป่าไม้อยู่กับกระทรวงเกษตรและ	๒. บทนิยามคำว่า “ที่ดินของรัฐ” เดิมที่กำหนดให้หมายถึงที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากเดิมไม่มีหลักการที่กำหนดให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ จึงต้องกำหนดให้ที่ดินของรัฐในเขตป่าสงวนแห่งชาติต้องเป็นที่ดินที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	สหกรณ์) อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ ซึ่งจะเป็น “ป่าเก่า” หรือ “ป่า F” ไม่ใช่ “ป่า E” หรือ “ป่า A” เมื่อมีคนเข้าอยู่อาศัยแล้ว จึงต้องไป ออกกฎกระทรวงเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติก่อน แล้วจึงจะนำไปปฏิรูปที่ดินได้ โดยที่ดินในเขตป่าสงวน แห่งชาติที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ตาม กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติจะเป็นที่ดินของรัฐ ตามมาตรา ๒๖ (๓) แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูป ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมฯ มิใช่กรณีมาตรา ๒๖ (๔) หากบทนิยามคำว่า “ที่ดินของรัฐ” ไม่รวมที่ดิน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัย หรือทำประโยชน์ ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวน แห่งชาติ จะมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายหรือไม่ อย่างไร	ซึ่งหลังจากมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการปฏิรูป ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยพระราชบัญญัติ การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยเพิ่มหลักการในการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติแต่ไม่ได้ แก่บทนิยามให้สอดคล้องกัน โดยในร่างพระราชบัญญัตินี้ ยังคงกำหนดให้ที่ดินของรัฐรวมถึงที่ดินในเขตป่าสงวน แห่งชาติอยู่ เพียงแต่กำหนดให้หมายถึงที่ดินในเขต ป่าสงวนแห่งชาติที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้นำมาดำเนินการ ปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการใหม่ที่กำหนดให้ ก่อนเสนอให้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนด เขตปฏิรูปที่ดินต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง และเมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกาจะมีผล เป็นการเพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อเป็นการ เพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติ การนำที่ดินของรัฐ ในเขตป่าสงวนไปปฏิรูปที่ดินจึงไม่จำเป็นต้องกำหนดให้ หมายถึงที่ดินที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติอีก
	๓. บทนิยามคำว่า “กิจการสนับสนุน” ควรนำเนื้อหา ตามข้อ ๑.๕ แห่งประกาศกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ เรื่อง กำหนดกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุน หรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามมาตรา ๓๐ วรรคห้า แห่งพระราชบัญญัติ	๓. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ใน บทนิยามคำว่า “กิจการสนับสนุน” ในร่างมาตรา ๔ แล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๓๒ (ฉบับที่ ๒) ประกาศ ณ วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๓ มาอธิบายความหมาย จะทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น	
	๔. บทนิยามคำว่า “กิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ” เข้าใจว่านำมาจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๑/๒๕๖๐ เรื่องการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรและประโยชน์สาธารณะของประเทศ สั่ง ณ วันที่ ๒๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๐ แต่นำมาไม่หมด โดยเฉพาะขอบเขตของกิจการพลังงาน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายว่าด้วยแร่ โครงการของรัฐซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ จึงอาจเกิดปัญหาเมื่อนำกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการขอและการพิจารณาให้ความยินยอมหรืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. ๒๕๖๐ มาใช้บังคับได้ ดังนั้นร่างพระราชบัญญัตินี้จึงควรกำหนดคำจำกัดความของกิจการพลังงาน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมาย	๔. ได้มีการกำหนดบทนิยามของคำว่า “กิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ” ไว้ครอบคลุมกิจการทั้งหมดแล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ว่าด้วยแร่ โครงการของรัฐซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ ตามข้อ ๒ แห่งกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการขอและการพิจารณาให้ความยินยอมหรืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. ๒๕๖๐ จะได้ไม่เกิดปัญหาการตีความ	
	๕. ควรเพิ่มบทนิยามคำว่า “ผู้ถือครองที่ดิน” เพราะผู้ถือครองที่ดิน คือ ผู้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อให้เห็นความแตกต่างจากผู้ครอบครองที่ดิน ซึ่งเป็นผู้ครอบครองที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้ถือครองที่ดินจะมีที่ใช้ในร่างมาตรา ๓๑ และร่างมาตรา ๔๔	๕. การกำหนดบทนิยาม “ผู้ถือครองที่ดิน” ให้หมายถึงผู้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไว้ และกำหนดให้สามารถมายื่นขอรับสิทธิในการจัดที่ดินตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้จะเป็นการส่งเสริมให้มีการบุกรุกที่ดินของรัฐเพิ่มขึ้น ในกฎหมายจึงใช้คำว่า ผู้ถือครองที่ดินตามความหมายทั่วไปโดยไม่ได้กำหนดบทนิยามไว้ แต่จะมีการกำหนดรองรับสิทธิของเจ้าของสิทธิในที่ดินที่ชอบด้วยกฎหมาย คือผู้มีสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินให้สามารถนำเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินเพื่อยืนยันสิทธิในที่ดินได้ตามร่างมาตรา ๓๑ ส่วนผู้ที่ถือครองที่ดินอยู่เดิมที่ไม่มีเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินอาจได้รับจัดที่ดินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๔
	๖. บทนิยามคำว่า “เขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม” ไม่ควรกำหนดให้หมายความถึงที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน	๖. กรณีที่กำหนดให้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเฉพาะที่มีการประกาศกำหนดเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ที่มีการประกาศกำหนดเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม เพราะลดความเข้มข้นของความเป็นที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน	อยู่ในความหมายเขตพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรมด้วย เนื่องจากในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม บางพื้นที่ไม่ได้เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม เช่น เป็นที่ตั้งของชุมชนแล้ว จึงต้องพิจารณาเลือกประกาศกำหนดให้บางพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรมให้เป็นเขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม แม้พื้นที่ที่ประกาศจะยังไม่ได้รับการจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมก็ตาม
	๗. การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และการจำแนกพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ควรแก้ไขบทนิยามคำว่า “เกษตรกร” เสียใหม่ เพื่อให้มีความเสมอภาคและเป็นธรรม ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านอาหารกับประเทศอื่น	๗. ตามร่างฯ ได้แก้ไขบทนิยามคำว่า “เกษตรกร” แตกต่างจากที่เคยกำหนดไว้แล้ว แต่เกษตรกรที่จะได้รับการจัดที่ดินทำกินยังคงมุ่งเน้นให้ต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยตนเองเป็นหลัก เนื่องจากที่ดินที่จะนำไปจัดสรรให้มีจำนวนจำกัด แต่ได้เปิดช่องผู้ที่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพเสริมสามารถได้รับการจัดที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรมได้ ในสัดส่วนที่น้อยลงและต้องจ่ายค่าเช่า
	๘. ควรตัดบทนิยามคำว่า “เกษตรกร” ไป เพื่อให้ผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรสามารถถือครองที่ดินได้ และทำให้อกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินเป็นวาระแห่งชาติอย่างแท้จริง	๘. ยังคงมีความจำเป็นต้องกำหนดไว้ เพื่อให้การจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นเป้าหมายหลักในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านอาหารกับประเทศอื่น อย่างไรก็ตามได้กำหนดให้สามารถจัดที่ดินเพื่อกิจการอื่นที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรม รวมทั้ง

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		การอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามศักยภาพของพื้นที่ด้วยแล้ว
	๙. ไม่เห็นด้วยกับการใช้บทนิยามคำว่า “เกษตรกร” ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ ในการจำกัดสิทธิในการได้รับที่ดินของบุคคลอาชีพอื่น เนื่องจากในอนาคตอันใกล้เราไม่อาจนิยามคำว่า “อาชีพ” ได้อีกต่อไป トラบใดที่ยังคิดว่า เกษตรกรต้องเป็นผู้ยากจน และต้องมีรายได้หลักจากการเกษตรจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ดังนั้น ส.ป.ก. ควรเลือกว่าจะคุ้มครองอาชีพเกษตรกรหรือคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และควรยึดหลักคิดที่ว่า ต้องทำอะไรจึงจะสงวนที่ดินที่เหมาะสมกับการเกษตรไว้เพื่อเกษตรกรรมให้มากที่สุด	๙. เนื่องจากที่ดินที่จะนำมาจัดให้แก่ประชาชนมีจำนวนจำกัดจึงจำเป็นต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิในการได้รับการจัดที่ดินให้ใช้ที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมเป็นหลักซึ่งเป็นอาชีพที่รัฐบาลต้องการส่งเสริมเพื่อให้ประเทศไทยเป็นฐานในการผลิตอาหารของโลก อย่างไรก็ตามได้เปิดช่องให้ผู้ที่มีประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพเสริมสามารถได้รับการจัดที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรมได้เช่นเดียวกัน จึงเป็นการลดข้อจำกัดในการได้รับการจัดที่ดินเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้ตามสมควร
	๑๐. บทนิยามคำว่า “การปฏิรูปที่ดิน” ต้องครอบคลุมการพัฒนาสามส่วน คือ (๑) การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้ที่เป็นเกษตรกรที่ได้รับสิทธิในที่ดินอยู่แล้วให้เป็นอาชีพที่มั่นคงยั่งยืน (๒) การส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย และส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่บุคคลที่ประสงค์จะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเพื่อเป็นการสร้างเกษตรกรทดแทนเกษตรกรผู้สูงอายุ เจ็บป่วย หรือทุพพลภาพ	๑๐. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๑๑ และร่างมาตรา ๒๓ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	(๓) การส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจเรื่องอาชีพ รายได้ ไม่ให้น้อยหน้าอาชีพอื่น ๆ และมีความมั่นคงมั่งคั่งยั่งยืนกว่าอาชีพรับจ้างหรือแรงงานภาคพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม	
	๑๑. ควรเพิ่มบทนิยามคำว่า “การจัดระบบพื้นที่ฟู โครงสร้างที่ดินที่อุดมสมบูรณ์เพื่อเกษตรกรรม” หมายความว่า การฟื้นฟูที่ดินหรือการปรับปรุงบำรุงดิน หรือพัฒนาที่ดินให้อุดมสมบูรณ์หรือการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับการเกษตรกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะด้าน เนื่องจากการทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร ไม่ใช่เพียงแค่จัดให้มีระบบน้ำเท่านั้น แต่รวมถึง ดินดินน้ำชุ่ม รวมทั้งภูมิอากาศที่เหมาะสม เป็นต้น	๑๑. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๑๑
	๑๒. เห็นควรกำหนดบทนิยามคำว่า “กิจการเกี่ยวเนื่องหรือสนับสนุน” ให้ชัดเจน รวมทั้งแก้ไขบทนิยามคำว่า “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” ให้หมายความว่า “การจัดสรรแบ่งโซนนิ่งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้มีประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกรและประโยชน์โดยรวมของประเทศ ที่รัฐได้รับที่ดินมาจากวิธีการต่าง ๆ	๑๒. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้มีการปรับปรุงบทนิยามคำว่า “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” รวมทั้งได้กำหนดเพิ่มบทนิยามคำว่า “กิจการสนับสนุน” “กิจการเกี่ยวเนื่อง” และ “กิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ” แล้ว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไข ปัญหาข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ตามพระราชบัญญัตินี้มาจัดสรรให้กับเกษตรกร กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกระบวนการผลิตเกษตรกร ตั้งแต่การปรับปรุงทรัพยากร ปัจจัยการผลิต การเพิ่มผลผลิต การแปรรูป การจำหน่ายหรือจัดหาตลาด ให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น และสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศจากการมีแหล่งผลิตอาหารที่อุดมสมบูรณ์ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ” เพื่อให้สอดคล้องกับคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดง ที่ อ. ๑๗๒๘/๒๕๕๙ (กรณีฟ้องเพิกถอนมติคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดชัยภูมิในการอนุญาตให้ดำเนินกิจการติดตั้งกังหันลมผลิตกระแสไฟฟ้าในเขตปฏิรูปที่ดิน) และคดีหมายเลขแดง ที่ อ. ๓๑๑/๒๕๖๐ (กรณีฟ้องเพิกถอนระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่อง การให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น) ตลอดจนคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ ๓๑/๒๕๖๐ รวมทั้งให้กำหนดกิจการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่ กิจการสำรวจแร่ กิจการทำเหมืองแร่ กิจการสำรวจปิโตรเลียม กิจการผลิตปิโตรเลียม กิจการพลังงานที่อาศัยพลังงานลมหรือแสงอาทิตย์	ว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมฉบับปัจจุบัน ที่เกี่ยวกับการอนุญาตหรือยินยอมให้มีการนำที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งแต่เดิมไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากติดขัดเรื่องข้อกฎหมายโดยเฉพาะความหมายของบทนิยามคำว่า “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” จึงทำให้การยินยอมให้ทำกิจการบางอย่างซึ่งแม้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจะเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการประกอบเกษตรกรรมก็ตามแต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ โดยการกำหนดความหมายของบทนิยามคำว่า “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” “กิจการสนับสนุน” และ “กิจการเกี่ยวเนื่อง” ได้พิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเกษตรกรในปัจจุบัน สำหรับบทนิยามคำว่า “กิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ” ได้กำหนดความหมายไว้ให้สอดคล้องกับคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ ๓๑/๒๕๖๐ ซึ่งจะครอบคลุมกิจการปิโตรเลียมตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม กิจการระบบโครงข่ายพลังงานตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบกิจการพลังงาน กิจการพลังงานหมุนเวียนตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กิจการเกี่ยวกับการสำรวจแร่หรือการทำเหมืองตามกฎหมายว่าด้วยแร่ และรวมถึงการดำเนินการ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ที่ต้องมีลักษณะพื้นที่โดยเฉพาะในทำนองเดียวกัน และควรเพิ่มบทนิยามคำว่า “สถาบันวิจัยเกษตรกรรม” เพื่อเป็นเครื่องมือการขับเคลื่อนการพัฒนาให้พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินให้ดียิ่งขึ้น	อันเกี่ยวเนื่องกับกิจการดังกล่าวด้วย ซึ่งจะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเกิดประโยชน์สูงสุด อย่างแท้จริงต่อเกษตรกรควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืน
	ร่างมาตรา ๖ เพิ่มองค์ประกอบกรรมการ ๑๓. เห็นควรกำหนดเพิ่ม “ปลัดกระทรวงพลังงาน” ไว้ในองค์ประกอบของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมตามร่างมาตรา ๖ ด้วย เนื่องจากกิจการพลังงานและปิโตรเลียมเป็นกิจการที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสูง จึงสมควรให้ปลัดกระทรวงพลังงานเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและกรอบทิศทางเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินซึ่งเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ	๑๓. องค์ประกอบของคณะกรรมการได้กำหนดให้มีผู้แทนของหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการส่งเสริมการประกอบเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่กระทรวงพลังงานเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการประกอบเกษตรกรรม จึงไม่ได้กำหนดเพิ่มตามข้อเสนอแนะ
	๑๔. เนื่องจาก ส.ป.ก. เป็นหน่วยงานบริหารจัดการทรัพย์สิน จึงเห็นควรให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและคณะกรรมการบริหารกองทุนมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ ด้านการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือประเมินมูลค่าทรัพย์สิน	๑๔. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๖

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๑๑ หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ๑๕. เห็นควรกำหนดเพิ่มกลไกให้มีการร้องทุกข์ ร้องเรียนปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมมายังคณะกรรมการได้เพื่อเปิดกว้าง การรับฟังความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการ ให้เหมาะสมตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี	๑๕. ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของ ส.ป.ก. แล้ว ในร่างมาตรา ๑๘ (๗)
	๑๖. ควรเพิ่มเติมอำนาจให้คณะกรรมการสามารถ กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการประเมิน มูลค่าที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์	๑๖. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ ในร่างมาตรา ๑๑ (๖)
	เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ๑๗. อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการ ปฏิรูปที่ดินไม่ควรให้มีดุลพินิจมากเกินไป	๑๗. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้หน้าที่และอำนาจ ที่สำคัญให้กระทำในรูปของคณะกรรมการ ได้แก่ คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด เพื่อลดการใช้ ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ อย่างไรก็ตาม ยังคง จำเป็นต้องให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการด้วย เพื่อความยืดหยุ่นและคล่องตัวในทางปฏิบัติ เนื่องจาก ร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่อาจกำหนดรายละเอียดทาง ปฏิบัติได้ทุกกรณี โดยได้รับข้อสังเกตไปพิจารณากำหนด

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		หลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้ในร่างมาตรา ๖๐ แล้ว
	๑๘. โดยที่บุคลากรของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดในส่วนภูมิภาคมีจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มงานช่าง เช่น จังหวัดเพชรบูรณ์มีเขตปฏิรูปที่ดินครอบคลุม ๙ อำเภอ การรังวัดแบ่งแนวเขตหรือการสอบสวนสิทธิ หากกำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติฯ รองรับให้ชัดเจนว่า กรณีดังกล่าวให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดจัดทำบันทึกข้อตกลงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญให้สนับสนุนงานดังกล่าวได้	๑๘. กรณีการจัดทำบันทึกข้อตกลงระหว่างหน่วยงานกรณีที่ ส.ป.ก. ขาดแคลนบุคลากร สามารถดำเนินการได้อยู่แล้วตามแนวทางการบริหาร โดยรับข้อสังเกตกรณีการรองรับให้ ส.ป.ก. สามารถมอบหมายให้ช่างรังวัดเอกชนเพื่อรังวัดแบ่งแนวเขตที่ดินได้ไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๑ แล้ว
	๑๙. เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. มีความยากลำบากในการปฏิบัติหน้าที่และมีความเสี่ยงต่อชีวิตและร่างกายในการลงพื้นที่ เห็นควรบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. เป็นตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษของข้าราชการพลเรือนไว้ในพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจะได้ทำเรื่องขอรับเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งพิเศษกับ ก.พ. ต่อไป อีกทั้งจะได้เป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วย	๑๙. การกำหนดเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งสามารถดำเนินการได้ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน จึงไม่ได้บัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัตินี้
	การมอบอำนาจเลขาธิการฯ ให้แก่ ส.ป.ก. จังหวัด ๒๐. บางภารกิจที่เป็นอำนาจหน้าที่ของเลขาธิการฯ หากสามารถมอบหมายให้ปฏิรูปที่ดินจังหวัดทำหน้าที่	๒๐. ในการปฏิบัติราชการ เลขาธิการฯ สามารถมอบอำนาจไปยังปฏิรูปที่ดินจังหวัดได้อยู่แล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	แทนได้ จะเป็นการลดขั้นตอนและระยะเวลาดำเนินการได้ เช่น การขอทำถนนในเขตปฏิรูปที่ดินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเห็นชอบแล้วยังคงต้องเสนอให้เลขาธิการฯ เป็นผู้มีอำนาจอนุมัติด้วย	ตามกฎหมายเกี่ยวกับการมอบอำนาจ เว้นแต่กรณีที่ต้องการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะของปฏิรูปที่ดินจังหวัด จึงจะกำหนดไว้ในกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันได้มีการมอบอำนาจแล้วเฉพาะบางกิจกรรม เช่น การชุดคลองเพื่อจัดระบบน้ำฯลฯ ดังนั้น กรณีนี้เลขาธิการฯ จึงสามารถมอบอำนาจได้ตามความเหมาะสม
	ข้อจำกัดในการแบ่งแยกที่ดิน ๒๑. ไม่ควรมีข้อจำกัดในการแบ่งแยกที่ดินจะดำเนินการได้เฉพาะกรณีที่มีที่ดินตั้งแต่ ๕ ไร่ ขึ้นไป ซึ่งเคยมีกรณีเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเพียง ๒ งาน แต่มีทายาท ๗ คน เมื่อต้องการแบ่งพื้นที่ให้แก่ทายาทจึงไม่อาจดำเนินการได้ ควรกำหนดขนาดพื้นที่ที่สามารถแบ่งแยกได้มีขนาดเล็กลง เช่น ที่ดินประเภทชุมชน	๒๑. ในร่างพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้มีกำหนดหลักเกณฑ์หรือข้อจำกัดดังกล่าวไว้
	ร่างมาตรา ๓๐ การออกหนังสือรับรองสถานะของที่ดินที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ๒๒. ขอให้มีการออกหนังสือรับรองสถานะของที่ดินให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่า ที่ดินอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากกรณีที่ดินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังไม่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แต่ได้เข้าทำประโยชน์ก่อนการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งหากองค์กรปกครอง	๒๒. ในร่างมาตรา ๓๐ มีกระบวนการรองรับกรณีที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐเข้าใช้ประโยชน์อยู่ในขณะที่มีการปฏิรูปที่ดิน กล่าวคือ ถ้ามีการประกาศกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน การที่จะเพิกถอนความเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ส.ป.ก. จะต้องจัดหาที่ดินแปลงอื่นมาทดแทน

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ส่วนท้องถิ่นจะมีการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวโดยใช้งบประมาณก็จะติดขัดที่สำนักงานงบประมาณและสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน หากจะมีการกำหนดบทบัญญัติเพื่อรองรับการเข้าใช้ประโยชน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกรณีเช่นนี้โดยให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดออกหนังสือรับรองเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำเงินงบประมาณเข้าปรับและพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวได้ ก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้	หาก ส.ป.ก. ไม่สามารถจัดที่ดินแปลงอื่นทดแทนได้ หน่วยงานของรัฐยังคงสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าวได้เช่นเดิม และหากหน่วยงานของรัฐได้อนุญาตให้บุคคลใดใช้ประโยชน์ในที่ดินของหน่วยงานของรัฐ บุคคลนั้นก็สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าวได้เช่นเดิม โดยในร่างฯ จะมีได้กำหนดรองรับเรื่องงบประมาณเพราะเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องให้สอดคล้องกัน รวมทั้งได้กำหนดไว้ในกรณีที่ได้มีการพิสูจน์จากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแล้ว ให้ ส.ป.ก. สลักหลังเอกสารที่นำมาแสดงและจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลของ ส.ป.ก. เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าผู้ใดเป็นผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าว ดังนั้นหากพื้นที่ดังกล่าวมีหน่วยงานของรัฐใช้ประโยชน์อยู่ อำนาจในการครอบครองและดูแลรักษายังคงเป็นของหน่วยงานดังกล่าว การของบประมาณก็จะสามารถดำเนินการได้ สำหรับข้อเสนอที่ต้องการให้เพิ่มเติมในกรณีที่มีการขอออกหนังสือรับรอง ให้ ส.ป.ก. จัดทำหนังสือรับรองเพื่อนำไปใช้ยืนยันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป ขอรับไปพิจารณากำหนดเพิ่มเติม
	๒๓. ร่างมาตรา ๓๑ การแสดงสิทธิในที่ดินภายหลังที่มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๒๓.๑ ร่างมาตรา ๓๑ วรรคหนึ่ง กรณีที่กำหนดให้ยื่นคำร้องเพื่อแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินต่อสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดภายในเก้าสิบห้าวัน นับแต่วันที่ประกาศกำหนด นั้น ถูกต้องหรือไม่ ปกติจะเป็นเวลาสามสิบวัน หกสิบวัน หรือเก้าสิบวัน	๒๓.๑ ในร่างเป็นการพิมพ์ผิดพลาดที่ถูกต้องคือเก้าสิบวัน
	๒๓.๒ ร่างมาตรา ๓๑ วรรคสอง กรณีที่กำหนดให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดตรวจสอบหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินของผู้ครอบครองที่ดินให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้อง...” ระยะเวลาดังกล่าวน้อยเกินไป	๒๓.๒ การกำหนดไว้เพียงสามสิบวันเนื่องจากการตรวจสอบว่าเอกสารที่นำมาแสดงเป็นเอกสารที่กำหนดไว้หรือไม่ ส่วนผู้พิจารณาว่าเอกสารที่นำมาแสดงถูกต้องหรือตรวจสอบสิทธิการถือครอง คือ คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดซึ่งไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการตรวจสอบไว้เนื่องจากต้องใช้เวลาตรวจสอบให้มั่นใจ
	๒๓.๓ ร่างมาตรา ๓๑ วรรคสี่ ที่กำหนดให้ “การยื่นคำร้อง หลักฐานแสดงสิทธิในที่ดิน และการตรวจสอบสิทธิการถือครองที่ดินให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดในกฎกระทรวง” เห็นว่า กระบวนการออกกฎกระทรวงมีความล่าช้า ให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมออกระเบียบหรือประกาศกำหนด จะเหมาะสมกว่า	๒๓.๓ การกำหนดให้ออกเป็นกฎกระทรวง เนื่องจากเอกสารหลักฐานที่จะนำมาแสดงสิทธิในที่ดินและการตรวจสอบสิทธิในที่ดินมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน จึงควรได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีด้วย
	๒๔. ร่างมาตรา ๓๑ กรณีมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับ หากมีผู้ถือครองที่ดินมาก่อนกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน แล้วมาแจ้งสิทธิต่อ ส.ป.ก. แต่ไม่เข้าเงื่อนไข เช่น เป็นเขตพื้นที่ชุมชน และ ส.ป.ก.	๒๔. กรณีครอบครองที่ดินอยู่ก่อนและทำเกษตรกรรมโดยมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินถูกต้องครบถ้วนสิทธิของผู้ครอบครองอยู่ก่อนไม่ถูกระทบกระเทือน มีสิทธิได้รับการจัดสรรที่ดินมากกว่า ๕๐ ไร่ แต่หาก

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	กำหนดให้สิทธิครอบครัวยุติมีบ้านได้ ๑ หลัง แต่โดยข้อเท็จจริงผู้ถือครองที่ดินมาก่อนมีบ้านหลายหลังรัฐจะมีนโยบายเยียวยาให้หรือไม่	ไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินมาแสดง ส.ป.ก. จะพิจารณาจัดที่ดินให้ไม่เกิน ๕๐ ไร่ ให้ผู้ถือครองที่ดินอยู่เดิมเพื่อเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเพื่อยู่ออาศัยและประกอบเกษตรกรรมหรือกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมส่วนที่ดินเกินกว่า ๕๐ ไร่ จะนำมาจัดสรรให้เกษตรกรรายอื่นต่อไป แต่หากเป็นกรณีครอบครองที่ดินอยู่ก่อนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และมีสิ่งปลูกสร้างบนที่ดินคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต้องพิจารณาว่าจะให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างนั้นหรือไม่ หากไม่รื้อถอนอาจให้ ส.ป.ก. นำสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวให้ผู้อื่นเช่า ร้างพระราชบัญญัตินี้ มิได้กำหนดยกเลิกเยียวยาผู้ครอบครองที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก่อนมีการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน
	ขอเพิ่มหลักการตามมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ ๒๕. ร่างพระราชบัญญัตินี้มีการกำหนดผลของการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินในที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชน ดังที่ เคยกำหนดไว้ในมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	๒๕. หลักเกณฑ์ในการกำหนดให้เจ้าของที่ดินมาแจ้งการถือครองที่ดินในกรณีเป็นที่ดินของรัฐที่ใช้การตราพระราชกฤษฎีกายังกงมีอยู่ตามที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๓๑ เนื่องจากอาจมีผู้ถือครองที่ไม่มีสิทธิ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	พ.ศ. ๒๕๑๘ ว่า ภายในระยะเวลาสามปี นับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับ ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่ายด้วยประการใด ๆ หรือก่อให้เกิดภาระติดพันใด ๆ ซึ่งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากคณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมาย และมาตรา ๓๓ ที่กำหนดว่า เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่ใดแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้บรรดาเจ้าของที่ดินที่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินแจ้งจำนวนแปลงที่ดิน ขนาดของที่ดิน แต่ละแปลง ที่ตั้งของที่ดิน และการทำประโยชน์ในที่ดินที่ตนเป็นเจ้าของทุกแปลงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเก้าสิบวัน ตามแบบและวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา หรือไม่ ทั้งนี้ เห็นว่าไม่ควรตัดมาตรา ๓๓ เดิมออก	ในที่ดินซึ่ง ส.ป.ก. ไม่สามารถตรวจสอบได้ ส่วนในกรณีที่ดินเอกชนที่ไม่มีการกำหนดให้เจ้าของที่ดินมาแจ้งนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับคำแนะนำของคณะกรรมการพัฒนากฎหมายที่เสนอว่าในการตรากฎหมายไม่ควรกำหนดให้เอกชนต้องมาแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐ ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ ซึ่งที่ดินเอกชน ส.ป.ก. สามารถตรวจสอบกรรมสิทธิ์หรือสิทธิการถือครองกับกรมที่ดินได้ ส่วนหลักการที่ห้ามมิให้ก่อให้เกิดภาระผูกพันในที่ดินภายในสามปีหลังจากมีการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในร่างนี้ตัดออก เนื่องจากเพื่อไม่ให้เป็นการจำกัดสิทธิในที่ดินของเอกชนจนเกินสมควร ซึ่งหากมีผู้ถือครองที่ดินอยู่เกินสิทธิที่กฎหมายกำหนด หากไม่ประสงค์จะให้รัฐซื้อ ก็สามารถขายให้กับเอกชนรายอื่น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ประสงค์ให้มีการกระจายสิทธิในที่ดิน และเมื่อมีการโอนสิทธิไป หากปรากฏว่าไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรมด้วยตนเองในบริเวณที่กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองเกษตรกรรม ได้กำหนดให้ ส.ป.ก. มีอำนาจในการจัดซื้อที่ดินเพื่อนำมาใช้ปฏิรูปที่ดินได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๔๑ การจัดเก็บค่าธรรมเนียม ๒๖. ควรมีการเก็บค่าธรรมเนียมเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น ค่าธรรมเนียมรังวัดหรือการสำรวจเพื่อนำรายได้ส่งเข้ารัฐ	๒๖. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้ ส.ป.ก. มีอำนาจเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายในการรังวัด การประเมินราคา และการพัฒนาที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่กำหนดให้นำส่งเข้ากองทุนฯ โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดินเพื่อให้กองทุนฯ นำไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ต่อไป
	๒๗. ควรกำหนดให้มีการยกเว้นค่าธรรมเนียมการขอคัดลอกสำเนา หรือขอใช้ข้อมูลของกรมที่ดินหรือหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจาก ส.ป.ก. ต้องมีการขอใช้ข้อมูลเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	๒๗. กำหนดหลักการนี้ไว้ในร่างมาตรา ๔๑ แล้ว
	ร่างมาตรา ๔๓ การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ๒๘. ร่างมาตรา ๔๓ วรรคสอง ควรเปลี่ยนการใช้คำว่า “แผนผัง” เป็น “แผนที่” เพราะปกติการทำแผนผังไม่มีสเกล จึงไม่จำเป็นต้องจัดทำด้วยระบบภูมิสารสนเทศ	๒๘. รับข้อสังเกตไปพิจารณาโดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๓ ให้สอดคล้องกันแล้ว
	๒๙. การจัดทำแนวเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่อยู่ติดกับที่ดินอื่น เช่น ที่ดินของเอกชน หรือพื้นที่ป่าไม้มีการกำหนดวิธีการหรือรูปแบบการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อมิให้เกิดปัญหาพื้นที่ทับซ้อนกันหรือไม่	๒๙. ร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้การตราพระราชกฤษฎีกาหรือการออกกฎกระทรวงกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน การขยายหรือการเพิกถอนเขตดังกล่าว ให้มีการจัดทำแผนที่ แสดงแนวเขตด้วยระบบภูมิสารสนเทศ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	เช่น การกำหนดให้มีการจัดทำถนนสาธารณะหรือใช้แนวคลองเป็นเส้นแบ่งเขตแทนการปักหมุด	หรือระบบอื่นซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาหรือกฎกระทรวงด้วยตามร่างมาตรา ๒๙ และร่างมาตรา ๓๕ ซึ่งเมื่อมีการดำเนินการด้วยวิธีการดังกล่าวแล้วเกษตรกรจะสามารถตรวจสอบแนวเขตการใช้ประโยชน์ในที่ดินของตนได้อย่างชัดเจนและมีความสะดวกยิ่งขึ้น โดยการจัดทำแผนที่แสดงแนวเขตตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดนี้จะช่วยลดปัญหาการข้อพิพาทเรื่องการทับซ้อนกับเขตที่ดินอื่นได้
	ร่างมาตรา ๔๔ และร่างมาตรา ๔๕ การเพิ่มหลักการให้เข้าซื้อที่ดินของรัฐได้ ๓๐. ที่ดินของรัฐที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ควรนำมาให้เข้าซื้อได้ด้วย เพราะที่ดินของรัฐบางพื้นที่เป็นป่าเสื่อมโทรม มีชุมชนเข้าไปอยู่อาศัยและช่วยกันพัฒนาทำประโยชน์ จึงควรให้ประชาชนมีสิทธิในที่ดินของรัฐในเขตปฏิรูปที่ดิน เท่ากับสิทธิในที่ดินเอกชนที่ ส.ป.ก. ได้มาเพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดิน	๓๐. การยกร่างพระราชบัญญัตินี้อ้างอิงแนวนโยบายที่ดินของรัฐที่ให้นำที่ดินของรัฐมาจัดให้ประชาชนผู้ไม่มีที่ดินทำกินได้ใช้ประโยชน์โดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ ประกอบกับในชั้นการรับฟังความคิดเห็นในการประเมินผลสัมฤทธิ์พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ มีหลายหน่วยงานแสดงความเห็นว่า ที่ดินของรัฐไม่ควรจัดให้เกษตรกรเข้าซื้อเพราะอาจเป็นการส่งเสริมให้มีการบุกรุกที่ดินรัฐมากขึ้น
	การออกโฉนดที่ดินให้แก่ผู้ครอบครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินมาเป็นเวลานาน ๓๑. ที่ดิน ส.ป.ก. นำมาออกโฉนดที่ดินได้หรือไม่ หรือหากเกษตรกรครอบครองที่ดินเป็นเวลา ๒๐ ปี ขึ้นไป ส.ป.ก. ควรออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.๓) ให้	๓๑. หากชำระค่าเข้าซื้อครบถ้วนถูกต้อง ส.ป.ก. สามารถดำเนินการเพื่อออกโฉนดในที่ดิน ส.ป.ก. หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้ได้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๓๒. ผู้แสดงความคิดเห็นส่วนหนึ่งเห็นว่าเห็นควรยกเลิก ส.ป.ก. ๔-๐๑ และเปลี่ยนเป็นการออกโฉนดที่ดินแทนอย่างไรก็ดี ผู้แสดงความคิดเห็นอีกส่วนหนึ่งเห็นว่าไม่ควรนำที่ดินดังกล่าวไปออกโฉนด และควรควบคุมการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างเคร่งครัด โดยเน้นการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรซึ่งไร้ที่ดินทำกินเป็นหลัก	
	๓๓. กรณีในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีที่ดินของชาวบ้านบางรายได้รับการออกโฉนดที่ดิน ชาวบ้านที่มีที่ดิน ส.ป.ก. อยู่ติดกันอยากให้ ส.ป.ก. ออกโฉนดที่ดินให้บ้าง เพราะเป็นที่ดินที่ตนทำกินมานานก่อนเปลี่ยนเป็นที่ดิน ส.ป.ก. และเมื่อเปลี่ยนเป็นที่ดิน ส.ป.ก. แล้ว ชาวบ้านกลับต้องจ่ายค่าเช่าในที่ดินที่ตนเองอยู่ทำกินมานานแล้ว จะมีความเป็นไปได้หรือไม่ กรณีที่ดิน ส.ป.ก. ที่ไม่ได้ทำเกษตรกรรมแต่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย หากเข้าโครงการเป็นที่อยู่อาศัยกับ ส.ป.ก. จะได้รับยกเว้นไม่ต้องจ่ายค่าเช่า และสามารถนำที่ดินไปออกโฉนดได้	๓๓. หลักการเดิมของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมฯ และในร่างพระราชบัญญัตินี้ ก็ยังคงหลักการดังกล่าวไว้ คือ กรณีที่ดิน ส.ป.ก. เป็นที่ดินรัฐ ให้จัดให้เช่าหรือเข้าทำประโยชน์ โดยจะจ่ายหรือไม่จ่ายค่าตอบแทนหรือไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง กรณีเป็นที่ดินของรัฐไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้ได้ เพราะไม่ได้ใช้หลักการเช่าซื้อ แต่หากเป็นที่ดินเอกชนที่ ส.ป.ก. ได้มาเพื่อจัดให้แก่เกษตรกร สามารถนำมาให้เช่าซื้อ เมื่อชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วน สามารถออกโฉนดที่ดินได้ และสามารถโอนขายให้แก่เกษตรกรหรือผู้ประสงค์จะประกอบกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือกิจการเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ กรณีที่ผู้แสดงความเห็นให้ข้อมูลว่าที่ดินที่อยู่ติดกับที่ดิน ส.ป.ก. ออกโฉนดได้ หากสอบสวนข้อเท็จจริงอาจเป็นกรณีที่ครอบครองที่ดินมาก่อนมีประมวลกฎหมายที่ดิน และได้แจ้งสิทธิการครอบครองต่อ

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		กรมที่ดินไว้ก็เป็นได้ แต่ชาวบ้านที่มีที่ดินข้างเคียงกัน ต้องพิจารณารายละเอียดในข้อเท็จจริง ซึ่งต้องให้ ส.ป.ก. ไปดำเนินการตรวจสอบ
	ร่างมาตรา ๔๖ การลดอัตราค่าเช่า ๓๔. การจัดที่ดินให้สถาบันเกษตรกรเช่า ได้กำหนดราคาประเมินและค่าเช่าในอัตราสูง ซึ่งเกินกว่าศักยภาพของสถาบันเกษตรกรที่จะดำเนินการได้	๓๔. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้ออกกฎกระทรวง ในการยกเว้นค่าเช่าหรือค่าเช่าทำประโยชน์ ค่าธรรมเนียมในการรังวัด และค่าปรับปรุงพัฒนาที่ดิน ที่ ส.ป.ก. ดำเนินการให้ตามเนื้อที่และจำนวนที่กำหนดได้ นอกจากนี้ ส.ป.ก. ได้ชี้แจงว่าได้มีการแต่งตั้งคณะทำงาน ประเมินทรัพย์สินและค่าเช่าในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อจำแนกอัตราค่าเช่าให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการประกอบกิจการแต่ละประเภทในเขตปฏิรูปที่ดิน
	๓๕. ควรลดหรือยกเลิกค่าเช่าที่ดิน เช่น ในกรณีของ สหกรณ์ เนื่องจากปัจจุบันสหกรณ์ต้องเสียค่าเช่าที่ดิน ในอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับผลกำไรที่สหกรณ์ได้รับ นอกจากนี้ การที่รัฐส่งเสริมการรวมกลุ่มก็ไม่ควรเก็บค่าเช่า	๓๕. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้ออกกฎกระทรวง ในการยกเว้นค่าเช่าหรือค่าเช่าทำประโยชน์ไว้แล้ว โดยรับข้อสังเกตไปพิจารณาปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๔๖ ให้ครอบคลุมสถาบันเกษตรกรและหน่วยงานของรัฐด้วย
	๓๖. เมื่อ ส.ป.ก. ไม่ใช่หน่วยงานที่แสวงหากำไร จึงไม่ควรเรียกเก็บค่าเช่า แต่ให้เป็นจ่ายค่าธรรมเนียม ในการใช้ที่ดินในอัตราที่ต่ำแทน	๓๖. มีความจำเป็นต้องกำหนดให้มีการเรียกเก็บค่าเช่า เพื่อนำรายได้ไปดำเนินการจัดซื้อที่ดินและส่งเสริม การประกอบเกษตรกรรม

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๔๘ ค่าชดเชยการสูญเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ๓๗. กรณีที่มีการทำสัญญาขอใช้ประโยชน์ที่ดินกับเกษตรกรเพื่อจัดทำกิจการอันเป็นประโยชน์สาธารณะ เช่น การตั้งเสาสัญญาณโทรคมนาคม จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการเยียวยาแก่เกษตรกรผู้มีสิทธิใช้ที่ดิน หรือไม่	๓๗. ร่างมาตรา ๔๘ ได้กำหนดให้ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะของประเทศ ต้องเยียวยาหรือจ่ายค่าชดเชยการสูญเสียโอกาสในการใช้ที่ดินให้แก่ผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินไว้ก่อนแล้ว สำหรับการกำหนดค่าชดเชยการสูญเสียโอกาสดังกล่าวกำหนดให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด โดยได้กำหนดกรอบในการกำหนดค่าชดเชยไว้ด้วยว่า ต้องกำหนดให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการขอใช้ประโยชน์ในที่ดิน ผลประโยชน์ที่เกิดแก่สาธารณะ และผลกระทบต่อผู้ที่ได้รับการจัดที่ดินไว้ก่อน
	มาตรา ๔๘ การกำหนดอัตราค่าธรรมเนียม ค่าเช่าเงินบำรุงพิเศษ ๓๘. เห็นควรกำหนดอัตราค่าธรรมเนียม ค่าเช่า และเงินบำรุงพิเศษ ในการให้สิทธิหรือให้ใบอนุญาตเป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจเป็นธรรม และสามารถทบทวนได้ง่าย	๓๘. กรณีดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบที่กำหนดในกฎหมายลำดับรอง ซึ่ง ส.ป.ก. สามารถทบทวนให้เหมาะสมกับภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นธรรม และสามารถทบทวนได้ง่ายอยู่แล้ว
	๓๙. ควรลดอัตราค่าใช้ที่ดินตามร่างมาตรา ๔๗ และร่างมาตรา ๔๘	๓๙. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๑๑ (๘)

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๕๐ การโอนสิทธิการเข้าทำประโยชน์ ๔๐. การตกทอดแก่ทายาทนั้น ควรรวมถึงกรณีทายาทซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมโดยชอบด้วยกฎหมายด้วย	๔๐. ในการออกระเบียบสามารถกำหนดรายละเอียดของทายาทให้รวมถึงบุตรบุญธรรมโดยชอบด้วยกฎหมายได้
	๔๑. ควรตรวจสอบสิทธิในการครอบครองที่ดินให้เป็นปัจจุบัน เนื่องจากมีการเปลี่ยนมือกันระหว่างเกษตรกรไปแล้วบางส่วน	๔๑. มีการกำหนดไว้แล้วในหมวด ๖ มาตรการทางปกครองและในบทเฉพาะกาลร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒
	๔๒. ควรมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในกรณีที่มีการรังวัดสอบเขตใหม่เพื่อจะมิงบประมาณในการรังวัดเช่นเดียวกับกรมที่ดิน	๔๒. กำหนดหลักการนี้ไว้ในร่างมาตรา ๔๑ แล้ว
	๔๓. ในการขออาชญาบัตรสำรวจทั้งทางเหมืองแร่และปิโตรเลียม ควรคิดค่าธรรมเนียมในอัตราต่ำโดยควรคิดพื้นที่แบบตามหลุมเจาะหรือที่สำรวจจริงในอีกอัตราหนึ่งที่เป็นธรรม รวมทั้งควรระบุในระเบียบว่าในการขอทำเหมืองแร่แล้วผู้มีสิทธิเดิมสละสิทธิ ควรระบุในระเบียบว่าต้องมีการชดเชยหรือเยียวยา เพื่อเป็นหลักฐานว่าการชดเชยหรือเยียวยา ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อนำค่าใช้จ่ายไปหักบัญชีบริษัทได้	๔๓. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยปรับปรุงร่างมาตรา ๔๘ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว
	๔๔. การปรับปรุงกฎหมายในครั้งนี้ ควรกำหนดให้สามารถประกอบกิจการเหมืองแร่ในเขตปฏิรูปที่ดินได้	๔๔. หลักการนี้กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๗ แล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๕๘ ถึงร่างมาตรา ๖๔ มาตรการบังคับทางปกครอง ๔๕. เห็นด้วยกับการนำมาตรการบังคับทางปกครองและค่าปรับบังคับการมาใช้บังคับแทนโทษทางอาญา แต่มีข้อสังเกตว่า อัตราค่าปรับบังคับการที่กำหนดในร่างมาตรา ๖๐ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งปรับบังคับการได้ไม่เกินวันละห้าหมื่นบาทตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืนนั้น เป็นอัตราที่สูงเกินไป นอกจากนี้ ควรกำหนดกรอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดด้วย	๔๕. การกำหนดอัตราค่าปรับบังคับการตามร่างมาตรา ๖๐ ได้พิจารณากำหนดให้สอดคล้องกับอัตราค่าปรับบังคับการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนคำสั่งทางปกครองชำระค่าปรับบังคับการตามจำนวนที่สมควรแก่เหตุ แต่ต้องไม่เกินห้าหมื่นบาทต่อวัน โดยการกำหนดอัตราค่าปรับบังคับการคงต้องพิจารณาให้เหมาะสมและให้เกิดสภาพบังคับเพื่อให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายด้วย อย่างไรก็ตาม ได้นำข้อสังเกตไปปรับปรุงร่างมาตรา ๖๐ โดยกำหนดให้รัฐมนตรีออกประกาศเพื่อกำหนดระดับและจำนวนค่าปรับที่พนักงานเจ้าหน้าที่แต่ละระดับมีอำนาจกำหนดได้
	๔๖. ควรทบทวนอำนาจในการออกคำสั่งบังคับการไม่เกินวันละห้าหมื่นบาท ตามร่างมาตรา ๖๐ และกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน เนื่องจากเป็นอัตราที่สูงเกินไป	๔๖. นำข้อสังเกตไปปรับปรุงร่างมาตรา ๖๐ ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น
	ร่างมาตรา ๖๕ ความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๔๗. ร่างมาตรา ๖๕ กรณีที่กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจจับกุม คั่น หรือสืบสวนได้ นั้น ยังมีความกังวลกับการใช้อำนาจดังกล่าว หากจำเป็นต้องใช้อำนาจดังกล่าว ควรประสานพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะเหมาะสมกว่า ทำนองเดียวกับร่างมาตรา ๖๒ ที่กำหนดให้ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งอื่นใดในที่ดินที่อยู่ภายในเขตปฏิรูปฯ อาจร้องขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ดำเนินการตามความจำเป็น	๔๗. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๖๕ แล้ว
	บทเฉพาะกาล ร่างมาตรา ๗๑ การรองรับการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ๔๘. ร่างมาตรา ๗๑ วรรคหนึ่ง ให้แก้ไขคำผิดจาก “ในท้องที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชกฤษฎีกานี้” เป็น “..เป็นเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชบัญญัตินี้”	๔๘. รับไปตรวจสอบแก้ไขแล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	ร่างมาตรา ๗๒ การรองรับโครงที่ดำเนินการมาก่อนวันที่ร่างพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ๔๙. กรณีที่มีการทำสัญญาเช่าที่ดินเพื่อดำเนินกิจการอันเป็นประโยชน์สาธารณะก่อนวันที่ร่างพระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับจะมีผลอย่างไร ทั้งกรณีที่มีการทำสัญญาไว้แล้ว และกรณีที่ยังไม่เคยมีการทำสัญญาเลย	๔๙. หากเป็นกรณีที่มีการทำสัญญาไว้ก่อนวันที่ร่างพระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ การดำเนินการตามสัญญาจะถูกรองรับไว้โดยร่างมาตรา ๗๒ ซึ่งเป็นบทเฉพาะกาลกำหนดให้สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินตามที่ได้ใช้ประโยชน์ เช่า หรือเช่าซื้อต่อไปได้เท่าที่กิจการหรือโครงการยังดำเนินการอยู่ หรือจนกว่าจะครบกำหนดตามสัญญาหรือจนกว่าการเข้าทำประโยชน์ เช่า หรือเช่าซื้อ จะสิ้นสุดด้วยเหตุอื่น เว้นแต่กรณีที่ ส.ป.ก. เห็นว่าการใช้ประโยชน์ดังกล่าวไม่สอดคล้องหรือขัดกับการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในสาระสำคัญ ให้ ส.ป.ก. มีอำนาจสั่งให้ผู้ได้รับสิทธิในที่ดินแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ส่วนกรณีที่ยังไม่มีการทำสัญญาต้องถือว่าเป็นคำขอใหม่ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในร่างมาตรา ๔๗ และร่างมาตรา ๔๘ โดยกรณีการจ่ายค่าชดเชยการใช้ประโยชน์ที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ได้รับสิทธิอยู่ก่อนก็ต้องพิจารณาว่าเกษตรกรผู้ได้รับสิทธิในที่ดินอยู่ก่อนนั้นยังสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินได้หรือไม่การจ่ายค่าชดเชยก็จะคิดอัตราตามส่วนที่เกษตรกรต้องเสียประโยชน์จากการใช้ที่ดิน แต่หากเป็นกรณีที่เกษตรกรไม่สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินได้เลยก็จำเป็นต้องเพิกถอนสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		ผู้ประกอบกิจการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินแทนกรณีนี้ ผู้ประกอบกิจการก็จำเป็นต้องจ่ายค่าชดเชยในอัตราที่สูงกว่าปกติซึ่งรายละเอียดการกำหนดอัตราค่าชดเชย ส.ป.ก. จะนำไปพิจารณาอีกครั้งในชั้นการออกระเบียบตามที่กำหนดในร่างมาตรา ๔๘
	เพิ่มการรองรับผู้รับโอนที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ๕๐. เนื่องจากปัจจุบันมีปัญหาการโอนที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นจำนวนมาก ในการสำรวจที่ดินเพื่อดำเนินการตามร่างพระราชบัญญัตินี้ จะสามารถจัดสรรที่ดินให้กับผู้รับโอนในกรณีดังกล่าวได้หรือไม่ หรือมีการรองรับสิทธิของผู้รับโอนในกรณีดังกล่าวอย่างไรหรือไม่ เพื่อแก้ไข ปัญหาการโอนที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายที่เป็น ปัญหาสะสมมานาน	๕๐. ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดระยะเวลาเร่งรัดให้ ส.ป.ก. ดำเนินการสำรวจและจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน (zoning) และจัดที่ดินให้สอดคล้องกับการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน (zoning) ให้แล้วเสร็จภายใน ๕ ปี หากปรากฏว่า ผู้ได้รับสิทธิได้ใช้ประโยชน์ที่ดิน ไม่สอดคล้องหรือขัดกับการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในสาระสำคัญ ส.ป.ก. มีอำนาจสั่งให้ผู้ได้รับสิทธิในที่ดิน แก้อหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ภายใน ระยะเวลาที่กำหนด หากผู้ได้รับสิทธิไม่ยินยอมปฏิบัติ ส.ป.ก. มีอำนาจสั่งเพิกถอนสิทธิในการเช่า เช่าซื้อ หรือ การเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวได้ทั้งหมดหรือ แต่บางส่วนตามสมควร เพื่อนำที่ดินมากระจายสิทธิต่อไป ทั้งนี้ ส.ป.ก. ได้ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ในส่วนของการกันเขตพื้นที่ที่ ส.ป.ก. ไม่ดำเนินการนั้น อยู่ระหว่างการ ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่เพื่อเสนอร่างพระราชกฤษฎีกา

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
		เพื่อปรับปรุงแนวเขตปฏิรูปที่ดิน โดยได้นำข้อสังเกตไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว
	๕๑. ร่างมาตรา ๕๐ กรณีกำหนดให้สิทธิการเข้าทำประโยชน์เช่า หรือเช่าซื้อ ตามมาตรา ๔๔ เป็นสิทธิเฉพาะตัว นั้น ที่ผ่านมีปัญหาว่า ไม่มีสถาบันการเงินใดรับที่ดิน ส.ป.ก. เป็นหลักประกันการกู้เงิน ส.ป.ก. ก็พยายามช่วยเหลือโดยทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับ ธ.ก.ส. ให้ ธ.ก.ส. รับเอกสาร ส.ป.ก. ๔-๐๑ เป็นหลักประกันเงินกู้ แต่ก็เกิดปัญหาไม่สามารถชำระหนี้ได้ แม้ที่ผ่านมา ส.ป.ก. จะพยายามช่วยโดยจัดหาเกษตรกรผู้ขึ้นทะเบียนมาชำระหนี้แทน แต่โอกาสที่จะหาเกษตรกรรายอื่นที่ขึ้นทะเบียนและมีศักยภาพพอจะไปชำระหนี้แทนนั้น น้อยมาก ทำให้เกษตรกรขายที่ดิน ส.ป.ก. ให้เอกชนรายอื่น ซึ่งไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัตินี้จะช่วยแก้ไขปัญหาคงซื้อที่ดิน ส.ป.ก. โดยไม่ถูกต้องอยู่เดิมได้มากน้อยเพียงใด จะมีบทนิรโทษกรรมให้หรือไม่ เช่น หากปัจจุบัน คนที่ซื้อที่เป็นเกษตรกรจริงและครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินนั้นอยู่แล้ว ให้ได้รับสิทธิในที่ ส.ป.ก. นั้นเลย ได้หรือไม่	๕๑. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	๕๒. ในกรณีที่เกษตรกรซื้อที่ดิน ส.ป.ก. มาจากเกษตรกรรายอื่นแล้ว ควรให้การซื้อขายนั้นถูกต้องตามกฎหมาย	๕๒. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว
	๕๓. ควรกำหนดให้ผู้ซื้อซึ่งซื้อที่ดิน ส.ป.ก. โดยไม่ชอบแต่ได้เข้าทำประโยชน์ เป็นผู้ครอบครองที่ดิน โดยถูกกฎหมายแทน	๕๓. รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยนำไปปรับปรุงไว้ในร่างมาตรา ๗๑ และร่างมาตรา ๗๒ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว
	การเพิ่มบทเฉพาะกาลรองรับพื้นที่ที่มีใช้เขตดำเนินการตามพระราชกฤษฎีกาครอบคลุมทั้งอำเภอ ๕๔. การตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินครอบคลุมทั้งอำเภอ ในส่วนที่ ส.ป.ก. ไม่เข้าไปดำเนินการนั้น จะมีการดำเนินการต่อไปอย่างไร	๕๔. หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ ที่ใช้บังคับอยู่ ส.ป.ก. สามารถดำเนินการโดยเสนอตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินโดยกันเขตพื้นที่ที่ไม่ดำเนินการออก โดยได้รับข้อสังเกตไปพิจารณา กำหนดบทบัญญัติเพื่อรองรับการดำเนินการในกรณีดังกล่าวไว้ในร่างมาตรา ๗๑ แล้ว
	การเพิ่มบทบัญญัติเร่งรัดการออกกฎหมายลำดับรอง ๕๕. เห็นควรกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับกรอบระยะเวลาเร่งรัดให้มีการออกกฎหมายลูกบท เพื่อให้การบังคับหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ที่ดินใน	๕๕. การกำหนดกรอบระยะเวลาเร่งรัดในการออกกฎหมายลูกบทตามร่างพระราชบัญญัตินี้ จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับจำนวนกฎหมายลูกบททั้งหมด

ประเด็น	ความคิดเห็น	คำชี้แจง
	เขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายใหม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว	ที่ต้องออกเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งจะมีการกำหนดบทเร่งรัดไว้ในร่างฉบับสมบูรณ์ที่มีการแก้ไขตามผลการรับฟังความคิดเห็น อีกทั้งต้องอยู่ภายใต้กรอบระยะเวลาการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๒ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๖๒ ด้วย ซึ่งจากการตรวจสอบปรากฏว่ามีกฎหมายลำดับรองที่ต้องออกประมาณ ๔๘ ฉบับ จึงกำหนดกรอบระยะเวลาไว้สองปี เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ทัน และในกรณีที่กฎหมายในมาตราใดกำหนดให้การขออนุญาต ขอความเห็นชอบ หรือการปฏิบัติตามกฎหมายต้องเป็นไปตามกฎหมายลำดับรองและยังไม่มี การออกกฎหมายลำดับรองตามกฎหมายเดิม ได้กำหนดห้ามมิให้ใช้บังคับมาตรานั้น ๆ ในทางที่เป็นผลร้ายแก่บุคคล ทั้งนี้ จนกว่ากฎหมายลำดับรองมีผลใช้บังคับ
	๕๖. หากที่ดินนั้นมีสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ได้รื้อถอน ก็อาจกำหนดให้สิ่งปลูกสร้างนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของ ส.ป.ก. เพื่อใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์	๕๖. กำหนดหลักการนี้ไว้ในร่างมาตรา ๖๑ แล้ว